

ΤΑΪΓΕΤΟΣ

Ο ΘΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΦΙΝΑΣ

1

δια η ξερολιθιά και το σκληρό τοπίο, ίδια και η ένταση της πνοής του ανέμου. Και η ονομασία των δυο εξωκκλησιών, όμοια κι αυτή, όπως την θέλει η παράδοση στις ψηλές βουνοκορφές: **Προφήτης Ηλίας** ή **Αϊ-Λιάς**. Βιγλάτορας του Βορρά ο ένας, στα 2808 μέτρα, στον Όλυμπο. Στέγη του Νότου ο άλλος, στα 2407 μέτρα, στον Ταΰγετο. Οι δυο ψηλότεροι Αϊ-

Λιάδες της Ελλάδας. Παρ' όλους τους βοριάδες και το ύψος του χιονιού, το ξωκκλήσιάκι του Βορρά καταφέρνει να κρατάει τις πλάκες στη σκεπή του, σ' αντίθεση με τον Προφητηλιά του Νότου, που προτιμάει νάναι λεύτερος, νάχει μόνον τον ουρανό για στέγη του. Ίσως γιατί έχει δίπλα του τη Μάνη, που έτσι κι αυτή, ήθελε πάντα να ναι λεύτερη...

Καταφύγιο ΕΟΣ Σπάρτης, υψόμ. 1550 μ, σημείο εκκίνησης για την συντομότερη διαδρομή προς την κορυφή.

Μέσα στα τέσσερα ντουβάρια του γραφείου μου, φέρνω στο νου εικόνες και στιγμές, αναπολώ τα βήματά μου στα δάση, στις πλαγιές, στα οροπέδια, στις πλάκες, στους αυχένες κι ύστερα στα πρώτα χιόνια και στην κορφή του Αϊ-Λιά. Και προσπαθώ με τις φτωχές μου αδράδες να γράψω κάτι για Ταΰγετο. Λες κι είναι δυνατόν, μέσα σε λίγες μίξερρες σελίδες, να τιθασέψεις έναν γίγαντα ...

ΣΤΗ ΣΤΕΓΗ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πόσον καιρό τώρα σκέφτομαι ν' ανέβω στον Ταΰγετο; Να γεφυρώσω επιτέλους τον Αϊ-Λιά του Νότου με τον Προφητηλιά του Βορρά; Δεν ξέρω. Ίσως από τότε-πάει πολύς καιρός-που πρωταντίγκρυσα τη θρυλική του πυραμίδα, αιχμηρή κι ατίθαση να τρυπάει τον ουρανό. Αυτή την πυραμίδα, που, γκριζωπή ή χιονό-λευκη, κάτω από ήλιο καυτερό ή πίσω από ομίχλες, την νιώθεις - όπου κι αν βρίσκεσαι - να σ' ακολουθεί και να σε διαφεντεύει, να σε προκαλεί από το ύψος της και να σε περιγελά, που δεν το αποφασίζεις να πάρεις τον ανή-φορο. Κι αν διώξεις κάποτε τους δισταγμούς και φτάσεις ως την πιο ψηλή της μύτη, σε ανταμείβει. Με την ψυχρή ανάσα του ανέμου, τη θέα του κόσμου, τις ταπεινές ξερολιθιές και τις εικόνες του Αγίου, του μόνου της κατοίκου...

Είναι εδώ και τρία λεπτά, που με τους ορειβατικούς συντρόφους μου, τον **Γιώργο Βενιζελέα** και τον **Γιάννη Κοφινά**, έχουμε φτάσει στην κορφή του Αϊ-Λιά. Μάταια πασχίζουμε να προφυλαχτούμε απ' τον αέρα του Νοέμβρη. Μας χτυπάει από παντού αλύπητα και μας παγώνει. Ούτε και το ξωκκλήσι μας προστατεύει ιδιαίτερα. Χωρίς σκεπή από πάνω του, με χαμηλή ξερολιθιά για τοίχους, μπάζει από κάθε σημείο του ορίζοντα. Κρατάει δυο μόλις δευτερόλεπτα η φλόγα κι ύστερα σβήνει, δεν επιτρέπει ο άνεμος ν' ανάψουμε κερί στον Αϊ-Λιά. Δεν μας πειράζει, εμείς το χρέος μας το κάναμε. Ξεκίνησε χαράματα η σημερινή μέρα στους Μολάους. Μισοσκόταδο ακόμα, κατεβαίνει ο Γιάννης στην αυλή, κόβει ρόδια και πορτοκάλια από τον κήπο του κι αρχίζει να τα

Δασωμένη πλαγιά, που διέρχεται το Ε4 με φόντο τη κορυφή του Αι Λια, Κακοσκάλι (το τρίτο σκαλί κατεβαίνοντας) αρνητικό κατέβασμα της νότιας κορυφογραμμής. Η χιονούρα της κορυφογραμμής είναι το Κακοχιόνι, επικίνδυνη κόψη τον χειμώνα. Αριστερά η κορυφή Σπανακάκι. Στο κέντρο η μεγάλη χιονούρα είναι η θέση Αιώνιο Χιόνι. Η ονομασία επισημαίνει ότι από παλαιότερα το χιόνι ήταν μόνιμος παγετώνας.

σίβει. Ανακατεύει μεταξύ τους τους χυμούς, γεμίζει τρία ποτήρια, ένα για τον καθένα. Τέτοιο χυμό, πιο αυθεντικό και νόστιμο, δεν έχω πει ως τώρα στη ζωή μου.

Στο δρόμο για τη Σπάρτη προβάλλει ο ήλιος πάνω από τον Πάρωνα, μας ρίχνει μια ματιά, παίζει για λίγο με τα σύννεφα κι ύστερα χάνεται, η μέρα σκοτεινιάζει. **Ξηροκάμπι, Παλαιοπαναγιά**, ανηφορίζουμε ανάμεσα από πλατάνια, καστανιές, βαλανιδιές και σφενδάμια, όλα τα χρώματα του φθινοπώρου είναι εδώ. Λίγο πιο πάνω, από την πηγή **Μαγ-γανιάρη** στα 960 μ., γεμίζουμε τα παγούρια μας με κρύο νερό και συνεχίζουμε.

Έχει πια τελειώσει η άσφαλτος, ο χωματόδρομος ανηφορίζει με στροφές, είναι όμως αρκετά βατός. Μετά από μερικά χιλιόμετρα, τεράστια μαυρόπευκα υψώνονται σ' ένα μι-

κρό οροπέδιο. Μέσα απ' την ομίχλη προβάλλει απέναντί μας το καταφύγιο του ΕΟΣ (Ελληνικός Ορειβατικός Σύνδεσμος Σπάρτης).

Για άλλη μια φορά βρίσκομαι στο σημείο εκκίνησης για μια βουνοκορφή. Η συγκίνηση είναι πάντα η ίδια, ανεξάρτητα από το ύψος της κορφής ή τη διάρκεια και τη δυσκολία της ανάβασης. Σήμερα όμως η πορεία έχει μια ιδιαιτερότητα. Στο τέarma της βρίσκεται το ξωκκλήσι του Αϊ-Λιά, η μύτη της θρυλικής **Πυραμίδας του Ταΰγετου**. Ήταν μια επιθυμία που έμενε ανεκπλήρωτη για χρόνια και πραγματοποιείται σήμερα χάρις στους δυο αγαπητούς μου φίλους, που ήρθαν ως εδώ ειδικά για μένα.

-Κι η δική σου όμως θυσία δεν είναι μικρή, μου λέει ο Γιώργος. Στο ελεύθερο διήμερο που έχεις, κάνεις 800 χιλιόμετρα από τη Θεσσαλο-

Το πρώτο χιόνι του χειμώνα έχει φωλιάσει στη χοάνη του νταμαριού, δημιουργώντας μια χρωματική αντίθεση με τον μαύρο ασβεστόλιθο. Πιο πίσω διακρίνεται η οξία γωνία της κορυφής με την ντόπια ονομασία “Σαράκα”.

νίκη, ανεβαίνεις στον Ταϋγετο κι ύστερα, χωρίς σχεδόν ανάσα επιστρέφεις.

-Εμπρός παλληκάρια μου, φωνάζει ο Γιάννης, ο Ταϋγετος μας περιμένει.

Είναι ωραίο ν' ανεβαίνεις με φίλους στο βουνό. Ήρεμα, συντροφικά, χωρίς βιασύνη κι ανταγωνιστική διάθεση. Κάθε ανάβαση πρέπει να είναι ένας περίπατος στη φύση και όχι μάχη με το χρόνο. Αν το κεφάλι είναι χαμηλωμένο μόνο μπροστά στο μονοπάτι, χάνεται η κρυφή γοητεία του βουνού, οι μικρολεπτομέρειες που το προσδιορίζουν και το κάνουν να ξεχωρίζει από άλλα, οι μικροί ήχοι, οι ανεπαίσθητες ευωδιές από τα βότανα, τα αθέατα - για αδιάφορα μάτια - είδη της μικροχλωρίδας και μικροπανίδας, τα χρώματα και η σύσταση των πετρωμάτων ή ακόμα και η φορά του δυνατότερου ανέμου που επικρατεί στην περιοχή κι έχει μόνιμα αποτυπωθεί, από τη νεαρή ηλικία του δέντρου, στην κλίση της

κορμοστασιάς του.

Ξεπερνάμε το αρχικό στάδιο της προσαρμογής με αρκετή ευκολία, ανάμεσα από τεράστια αιωνόβια μαυρόπευκα με θεαματικούς κορμούς.

Αντίθετα από ό,τι περίμενα, αυτή η διαδρομή προς τον Ταϋγετο, που είναι άλλωστε η πιο γνωστή και σύντομη, είναι πολύ φιλική προς τον ορειβάτη. Το μονοπάτι έχει άριστη σήμανση και η κατάσταση του εδάφους δεν δημιουργεί κανένα πρόβλημα. Σύμμαχός μας είναι και ο καιρός, που επειδή είναι ψυχρός και συννεφιασμένος, εμποδίζει τη μεγάλη εφίδρωση που θα προκαλούσε η ηλιοφάνεια. Στη συνέχεια το μονοπάτι γίνεται πιο ανηφορικό και πετρώδες, περνάει ανάμεσα από ρεματιές με εντυπωσιακούς και ποικίλους σχηματισμούς πετρωμάτων. Σε υψόμετρο 1800 περίπου μέτρων ο Γιάννης μας κάνει νόημα να τον ακολουθήσουμε έξω από το

μονοπάτι.

-Πάντα σ' αυτό το σημείο κάνω μια μικρή στάση, έχει ωραία θέα προς την κορυφή και προς τον κάμπο. Σήμερα όμως που η ομίχλη μας κρύβει τον ορίζοντα, ας ξαποστάσουμε για λίγο σ' αυτό το ελατάκι, που είναι ίσως το τελευταίο που συναντάει κανείς στη διαδρομή.

Πολύ γρήγορα φτάνουμε στη θέση "Γούβες", μια χαρακτηριστική μεγάλη λάκκα, που το καλοκαίρι χρησιμοποιείται ως βοσκοτόπι. Είναι ένα πολύ ωραίο υψίπεδο, με ήπια διαμόρφωση εδάφους, κάτω από θεαματικές βραχώδεις ορθοπλαγιές, ιδανικό σημείο για θερινή κατασκήνωση. Πλησιάζουμε στα 2000 μέτρα. Για πρώτη φορά βρίσκει δίοδο ο ήλιος πίσω από βαρεία σύννεφα, το τοπίο και τα χρώματα γλυκαίνουν, αποκαλύπτονται μικρά κομμάτια γαλάζιου ουρανού. Σε κάποια σημεία, που λόγω προσανατολισμού είναι λιγότερο εκτεθειμένα στο ηλιακό φως, σχηματίζονται μεγάλες λευκές κηλίδες από το χιόνι που έπεσε την προηγούμενη εβδομάδα. Διασχίζουμε μια τέτοια "χιονούρα" που έχει σχηματισθεί πάνω στο μονοπάτι και το ύψος του χιονιού φτάνει σχεδόν κάτω από το γόνατο.

Λίγο πιο πάνω από τα 2000 μέτρα είναι αδύνατον να μην σταματήσουμε. Βρισκόμαστε στην περιοχή "Στεφάνια" ή "Ζωνάρια", που από γεωλογική άποψη, όσο και αισθητική, είναι ένα από τα πιο θεαματικά και ενδιαφέροντα σημεία του Ταΰγετου. Το μονοπάτι δεν έχει πια ίχνος χρώματος, όλη η διαδρομή είναι χαραγμένη πάνω σε πλάκες, που είναι απόλυτα επίπεδες και λείες. Από τέτοιες πλάκες, που δημιουργούν αλληπάλληλα λεπτά στρώματα, είναι καλυμμένη όλη η πλαγιά, γι' αυτό και το σημείο είναι περισσότερο γνωστό με την ονομασία "Πλάκες".

Ένα από τα εντυπωσιακότερα σημεία του τοπίου, είναι ένα νταμάρι με παράλληλες μαύρες πλάκες, που μοιάζει με μια τεράστια χοάνη. Τόσο το έδαφος όσο και η πλαγιά είναι κατάσπαρτα από μικρά και μεγάλα κομμάτια μαύρης πέτρας, που η επιφάνειά της είναι απόλυτα επίπεδη και κάποιες φορές σχηματίζει τέλεια ορθογώνια γεωμετρικά σχήματα. Το πιο παράξενο ίσως στοιχείο είναι η μαζική εμφάνιση αυτού του πετρώματος, μόνον σ' αυτό το σημείο του Ταΰγετου. Για τις πέτρες αυτές, που κατά τον Γιάννη χρησιμοποιούνται από τους ντόπιους ως ακονόπετρες, ανα-

φέρουμε την γεωλογική ανάλυση, που είχε την καλοσύνη να διενεργήσει και να μας στείλει, ο φίλος του Γιάννη Κοφινά, γεωλόγος **Γιώργος Κουπαρίτσας**:

"Το πέτρωμα προέρχεται από την περιοχή των "Μαύρων Στεφανιών" του όρους Ταΰγετος. Στην αρχή, λόγω της σχιστότητας που εμφανίζει και του έντονου μαύρου χρώματος, μας παραπλανεί και δίνει την εντύπωση πως διαφέρει από τα περιβάλλοντα πετρώματα που είναι ασβεστόλιθοι. Έτσι πήραμε το πέτρωμα στο εργαστήριο του Γεωλογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών για να προσδιορίσουμε τι τελικά είναι. Ρίξαμε σ' αυτό υδροχλωρικό οξύ και παρατηρήσαμε πως αφρίζει, κάτι που αποτελεί ένδειξη ασβεστίτη. Από το σημείο εκείνο είχαμε σχεδόν πειστεί, πως πρόκειται για ασβεστόλιθο. Ωστόσο καταφύγαμε και σε λεπτοτομή, όπου παρατηρήσαμε τους κόκκους ασβεστίτη. Είναι λοιπόν σίγουρο, πως το πέτρωμα αυτό είναι ασβεστόλιθος. Όσον αφορά το μαύρο χρώμα, πιθανόν να οφείλεται σε γραφίτη ή μαγγάνιο που εμπεριέχεται στο πλέγμα του πετρώματος. Σίγουρα ωστόσο το μαύρο χρώμα οφείλεται και σε οργανικά συστατικά που περιέχονται. Τα τελευταία τα διαπιστώνουμε από την μυρωδιά που αναδύεται κατά το σπάσιμο ή τρίψιμο του πετρώματος.

Ένα εύλογο ερώτημα είναι, το πώς βρέθηκαν εκεί τα δυο αυτά στεφάνια. Πιθανόν κατά την ιζηματογένεση είχαμε μεταβολή είτε στην θερμοκρασία είτε στην αλατότητα του περιβάλλοντος της λεκάνης με αποτέλεσμα να αναπτυχθούν διαφορετικές συνθήκες, που έδωσαν το διαφορετικό ίζημα των μαύρων ασβεστόλιθων. Να σημειωθεί πως πρόκειται για μεταβολές που η διάρκειά τους συντελέσθηκε σε πολλές χιλιάδες ή και εκατομμύρια χρόνια".

Μερικές εκατοντάδες μέτρα πιο πάνω σταματάμε, βρίσκουμε από μια ωραία πλάκα και καθόμαστε. Πλησιάζει μεσημέρι, μας περιμένει ακόμα ένα δύσκολο κομμάτι ως την κορυφή, είναι όμως αδύνατο ν' αντισταθούμε και να μην παραμείνουμε εδώ, έστω για λίγο. Τοπίο παράξενο, μοναδικό, τυλιγμένο στην ομίχλη, τα σύννεφα μετακινούνται με μεγάλη ταχύτητα, αποκαλύπτουν για ελάχιστα δευτερόλεπτα την οξεία γωνία της πυραμίδας, ίσια μπροστά μας με νότια κατεύθυνση. Παρόλη τη

Από τη θέση Πλάκες η πυραμοειδής χιονοσκέπαστη κορυφή του Αι Λια, πραγματικός κώνος δικαιωματικά χάρισε στη γύρω περιοχή την ονομασία Λα+Κωνία (Λα = πέτρα, γη, περιοχή).

Οι βορειοανατολικοί άνεμοι σμίλεψαν στις χιλιετηρίδες που πέρασαν την κορυφή φτιάχνοντας στο καρτέρι του χρόνου την ακμή αυτή που δίνει την εντυπωσιακή μορφή κώνου.

συννεφιά η θερμοκρασία δεν είναι ιδιαίτερα χαμηλή, φτάνει τους 12° C, ενώ η υγρασία της ατμόσφαιρας κυμαίνεται στο 54%. Τυλιγμένοι στα μπουφάν μας, ακίνητοι και αμίλητοι, αφήνουμε τον ισχυρό νοτιοανατολικό άνεμο να μας γεμίζει με την ανάσα του Ταΰγετου. Έτσι όπως παρακολουθώ την ασταμάτητη πάλη του γαλάζιου του ουρανού με τις ομίχλες, εμφανίζεται ξαφνικά ψηλά πάνω απ' τα κεφάλια μας, η χαρακτηριστική αρχοντική σιλουέτα του αετού. Διαγράφει μερικούς νωχελικούς κύκλους κι ύστερα χάνεται μέσα σ' ένα νέο σύννεφο ομίχλης. Θυμάμαι ένα ωραίο κείμενο, που μας έστειλε η ορειβάτισ και φίλη του περιοδικού **Ιωάννα Βούλγαρη** με τίτλο: "Ο Ταΰγετος με τα μάτια του αετού". Ας απολαύσουμε ένα τμήμα του: "Κόντενε μεσημέρι και έβγαينه πετώντας πάνω απ' το Φαράγγι του Βυρού. Ικανοποιημένος, ξεκί-

νησε για τον γύρο των ψηλών κορφών, μια πορεία που συνήθιζε να κάνει για να ελέγχει την περιοχή του αλλά και για να εξερευνά καινούργια λημέρια και στέκια στον Ταΰγετο. Άπλωσε τα φτερά του και πήρε τα ανοδικά ρεύματα μέχρι το διάσελο. Η μέρα ήταν διανυγής. Στο βάθος μια σειρά από πυκνά σχηματισμένα σύννεφα κατευθύνονταν μακριά προς τη θάλασσα. Από εκεί είχαν έρθει πρόσφατα πολλά πουλιά, που ταξίδευαν για τον μακρινό βορρά.

Σήμερα ήταν μόνος. Ένοιωθε ελεύθερος έτσι καθώς διέσχισε τον ορίζοντα παίζοντας με τα ρεύματα, άλλοτε ανεβαίνοντας ψηλά και άλλοτε βουτώντας για να τα πιάσει από χαμηλά. Ήταν ο κυρίαρχος του Πενταδάχτυλου και του ανέμου. Περνούσε δίπλα από τα κοφτερά βράχια, μύριζε τα βότανα που ζέστανε ο ήλιος. Χάζευε από ψηλά τα πυκνά κωνοφόρα

Το εξωκκλήσι του Αι Λια είναι το σύμβολο της κορυφής του Ταϋγέτου (υψομ. 2407 μ.). Χωρίς σκεπή όπως είναι, διατηρεί χιόνι στο εσωτερικό του, πολλές φορές μέχρι το τέλος της Άνοιξης.

Σκαλιστή σε λευκό μάρμαρο εικόνα του Προφήτη Ηλία, με χρονολογία χάραξης 1899 και δημιουργό τον Σ. Καρπάθιο.

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ

δάση, όπου πάντα εύρισκε μπόλικη τροφή. Του άρσε να αισθάνεται την ενωδιά των δέντρων. Έκανε λοιπόν ένα μεγάλο κύκλο πάνω από τα δάση της Βασιλικής και έστριψε με καρδιοχτύπι. Μπροστά του αυτή η γκριζα πυραμίδα. Κάθε φορά που την έβλεπε να ορθώνεται πάνω από τα δάση περήφανη, ασάλευτη στην κακοκαιρία, λαμπερή κάτω απ' τον ήλιο, αισθανόταν ένα μυστήριο, μια μαγεία. Ήταν πιο δυνατή απ' αυτόν. Κι άλλες φορές είχε πετάξει γύρω της, είχε δει από ψηλά το μικρό ναό και τα πέτρινα δρομάκια.

Αποφάσισε να ξαναπάει κοντά της".

Έτσι κι εμείς, σαν τον αητό, ξεκινάμε για να πάμε κοντά στην πυραμίδα. Ανηφορίζει με ελιγμούς το μονοπάτι και κάποια στιγμή, κοντά στα 2.250 μέτρα, φτάνει στο υψηλότερο σημείο του αυχένα. Προβάλλει ένα στενό άνοιγμα, μια φυσική πύλη μεσ' τους βράχους. Είναι οι περίφημες "Πόρτες", που συνδέουν το ανατολικό με το δυτικό τμήμα του βουνού. Ο Γιάννης Κοφινάς που προπορεύεται, φτάνει στο άνοιγμα του αυχένα, κοντοστέκεται για μια στιγμή και, αντί να προχωρήσει,

επιστρέφει. Εμείς με τον Γιώργο τον παρακολουθούμε με απορία. Αμέσως μετά ανοίγει τον ορειβατικό του σάκο, βγάζει από μέσα σκουφόν, γάντια και ένα συμπληρωματικό μπουφάν και ετοιμάζεται να τα φορέσει.

-Ελπίζω να έχετε μαζί σας κάτι ακόμα να ρίξετε από πάνω σας. Είν' άλλος καιρός πίσω από τις Πόρτες.

Δεν έχει άδικο. Δυο μόλις μέτρα πριν απ' την κόψη του αυχένα, στην ανατολική ακόμα πλευρά του Ταΰγετου, το κρύο είναι οπωσδήποτε διαπεραστικό και ο αέρας δυνατός, κυμαίνονται όμως σε φυσιολογικά για το υψόμετρο και την εποχή επίπεδα. Ακριβώς στο μεταίχμιο των δυο πλευρών του βουνού, της ανατολικής και δυτικής, η μεταβολή του καιρού είναι φοβερή.

Ένας μανιασμένος δυτικός-βορειοδυτικός άνεμος μας σαρώνει με απίστευτη σφοδρότητα και μέσα σ' ένα λεπτό κάνει τα εκτεθειμένα σημεία του σώματός μας να παγώσουν. Αν δεν την βίωνα με τον πιο ρεαλιστικό τρόπο αυτή τη δραματική αλλαγή του μικροκλίματος του Ταΰγέτου, δεν θα την πίστευα. Υποχωρώ κι εγώ με τη σειρά μου δυο-τρία μέτρα προς την ανατολική πλευρά και νοιώθω να ξαναβρίσκομαι σε ασφαλισμένο καταφύγιο, όπου επικρατούν συνθήκες νηνεμίας. Βγάζω από το σακίδιο μου ένα αντιανεμικό, καθέννας μας τυλίγεται με ό,τι διαθέτει και ξεκινάμε ν' αντιμετωπίσουμε τη μανία του Δυτικού Ταΰγετου.

Ακολουθούμε πορεία με νότια κατεύθυνση, παράλληλη με την κορυφογραμμή, που παραμένει αθέατη πίσω απ' την ομίχλη. Προχωρούμε μισοσκυμμένοι, με την τρομερή πίεση του πλευρικού ανέμου είναι σχεδόν αδύνατο να ορθώσουμε το κορμί μας. Μετά από λίγο μας περνάει ο Γιάννης δίπλα από την τρύπα ενός βάραθρου, που στο στόμιό του έχουν τοποθετηθεί σιδερένιοι δοκοί για λόγους ασφαλείας. Συνεχίζουμε για μισή περίπου ώρα σ' ένα ανηφορικό ελικοειδές μονοπάτι, σπαρμένο με κακοτράχαλες μεγάλες πέτρες, αρκετά ολισθηρές. Όπως συμβαίνει σ' όλες σχεδόν τις αναβάσεις, αυτό το τελευταίο κομμάτι της διαδρομής πριν από την κορυφή, είναι και το πιο κουραστικό. Κάποια στιγμή, εντελώς αναπάντεχα, διακρίνονται ξερολιθιές μεσ' την πυκνή ομίχλη. Δυο λεπτά αργότερα ορθώνουμε επιτέλους τα κορμιά μας στο

μικρό πλάτωμα με το ξωκκλήσι του Αϊ-Λιά.

-Καλωσήρθατε στην κορυφή του Ταΰγετου, λέει χαρούμενα ο Γιάννης Κοφινάς. Οι απόψεις για το ύψος του διχάζονται. Για άλλους είναι 2404 και για άλλους 2407 μέτρα. Κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν, ότι ο Ταΰγετος δεν σταμάτησε την ανάπτυξή του, εξακολουθεί να ανέρχεται γεωλογικά ένα εκατοστό κάθε χρόνο. Φαντάζεσθε τι θα συνέβαινε αν αυτό ίσχυε στην πραγματικότητα; Σε 500.000 χρόνια θα είχε πλησιάσει το ύψος του Ολύμπου. Το βέβαιο είναι, πως τούτη τη στιγμή κάθε σημείο της Πελοποννήσου σε σχέση με μας, είναι χαμηλότερο.

Να λοιπόν, που 3.5 ακριβώς ώρες μετά την αναχώρησή μας από το καταφύγιο του ΕΟΣ, με ήπια πορεία και με αρκετές στάσεις, ανασαίνουμε τον δυνατό αέρα πάνω απ' την κορυφή του Αϊ-Λιά. Περιδιαβαίνω ολόγυρα το χώρο. Είναι κατάσπαρτος με ξερολιθιές και χαμηλά κτίσματα, που κάποια απ' αυτά διατηρούν τη σκεπή τους και μέσα από το στενό τους άνοιγμα οδηγούν σ' ένα, έστω και με υποτυπώδη προστασία, καταφύγιο. Κάθε επιφάνεια σχεδόν των σχιστολιθικών πλακών είναι κατάγραφο με άφθονα χαράγματα, αρχικά ονομάτων, χρονολογίες, όλων εκείνων που θέλησαν ν' αποτυπώσουν ανεξίτηλα στην πέτρα, το γεγονός της ανάβασής τους στην υψηλότερη κορυφή της Πελοποννήσου. Με μια γρήγορη ματιά ανάμεσα στις χρονολογίες ξεχωρίζω τις παλαιότερες, μια του 1881, μια άλλη του 1898, του 1901, του 1938 και αναρίθμητες άλλες, που μπορεί να είναι και παλαιότερες. Γυρίζω στους συντρόφους μου, που μάταια πασχίζουν ν' ανάψουν ένα κεράκι μπροστά στην εικόνα του Αγίου. Ούτε στιγμή δεν παύει να φυσάει ο αέρας, το σβήνει σε δευτερόλεπτα. Βολευόμαστε όπως μπορούμε στο πέτρινο πεζούλακι, στο εσωτερικό του ξωκκλησιού. Παρόλο τον αέρα και το κρύο είναι αδύνατο να εγκαταλείψουμε ακόμα τον Αϊ-Λιά.

Ο ΤΑΪΓΕΤΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΡΥΦΗ ΤΟΥ

Ο ποιητής του Ταΰγετου **Νικηφόρος Βρεττάκος**, που γεννήθηκε στις Κροκεές Λακωνίας και εμπνεύστηκε έντονα στη ζωή του από τον Ταΰγετο, έγραφε σ' ένα ποιήμα του για το περήφανο βουνό:

"Έτσι μου στάθηκε ο Ταΰγετος,
όπως ο κόρφος της μητέρας μου
Με πότισε γαλάζιο, αψύ αίμα, ήλιο και
πράσινο
Ως να μου δέσει την ψυχή όπως την πέτρα
του
Ως να χαράξει στην καρδιά μου τις βαθιές
Χαράδες του
Να σχηματίσει μες τη ζωή μου δώδεκα
κορυφές
Να βγαίνω απάνω με μοναδικό μου όνειρο
τον ήλιο
Κι ένας αητός απάνω μου να σπαθίζει τα
σύννεφα
Κι ένας αητός απάνω μου να σκάφτει τις
βροντές
Ζητώντας να βρει μέσα τους ένα σπινθήρα!
Έτσι μου στάθηκε ο Ταΰγετος όσο να
γεννηθούμε
Τα δυο παιδιά του Θεού μέσα μου:
Η Ποίηση και η Αγάπη! ¹

της Πελοποννήσου και της Ελλάδας.
Μια συνοπτική εικόνα για τον Ταΰγετο μας
δίνει το θαυμάσιο όσο και περιεκτικό κείμενο
που μας εμπιστεύθηκε, ο Διευθυντής Δασών
Μεσσηνίας και Πρόεδρος Συλλόγου Μα-
νιατών, **Δρ. Παν. Μπαζίγος**. Σύμφωνα λοιπόν
με τον κ. Μπαζίγιο, ο Ταΰγετος με τις πολλές
του ιδιαιτερότητες είναι ίσως το ομορφότερο
βουνό της Ελλάδος και το διασημότερο της
Πελοποννήσου. Το μεγαλείο του είχε ανα-
γνωριστεί από τους αρχαίους Έλληνες για
τους οποίους ήταν το ιερό βουνό. Στην αντί-
ληψη όσων τον γνωρίζουν κατέχει το χαρα-
κτήρα του φυσικού συμβόλου. Αγιασμένος
μέσα στους αιώνες και αυτόνομος στην Τουρ-
κοκρατία γέννησε καπεταναίους και αγω-
νιστές. Στο νότιο Ταΰγετο βρίσκεται και η
Μάνη, το ορμητήριο των Ελλήνων για την
απελευθέρωση της Ελλάδας από τον Οθωμα-
νικό ζυγό. Είναι το βουνό που χωρίζει και
ενώνει τη Μεσσηνία με τη Λακωνία, δυο χώ-

**Δάσος Βασιλικής, περιοχή Αγ. Δημήτριος. Υπεραιωνόβιο άτομο Μαύρης Πεύκης
(*Pinus nigra*) πραγματικό μνημείο της φύσης που δημιουργεί στον κορμό
εντυπωσιακή κοιλότητα, ικανή να χωρέσει ακόμη και 4 άτομα.**

Ποιος είναι όμως ο Ταΰγετος; Ποιο είναι το
θρυλικό αυτό βουνό, που από την αρχαιότητα
ακόμη, τόσα πολλά έχουν γραφτεί και ειπωθεί
γι' αυτό; Αν επιχειρούσαμε μια συστηματική
περιγραφή των κορυφών, των φαραγγιών,
των ορειβατικών διαδρομών, των οικοσυ-
στημάτων και των άφθονων ειδών χλωρίδας
και πανίδας του, θα χρειαζόμασταν ένα
βιβλίο πολυσέλιδο και αντίστοιχα ένα τερά-
στιο φωτογραφικό λεύκωμα.

Φιλοδοξία όμως αυτού του άρθρου δεν είναι
ν' αποτελέσει μια "πλήρη εγκυκλοπαίδεια"
ούτε έναν αναλυτικό "ορειβατικό οδηγό" για
τον Ταΰγετο. Είναι κυρίως μια προσέγγιση
ψυχής, τόσο από τον υπογράφο, όσο και
από μερικούς ακόμα ανθρώπους, που τον
γνώρισαν και τον έζησαν πολύ περισσότερο.
Ταυτόχρονα είναι και μια υπόσχεση, ότι πέρα
απ' αυτό το αρχικό άρθρο, θα συνεχίσουμε
και στο μέλλον ν' αφιερώνουμε για τον
Ταΰγετο τις σελίδες του περιοδικού μας, το
χρόνο μας αλλά κυρίως το δέος και την αγάπη
μας για το μοναδικό αυτό βουνό, το καμάρι

μας με μεγάλη ιστορία και ένα βίο γεμάτο
ζωή.

Εξαιτίας του μήκους του ο Όμηρος ονομάζει
το βουνό "*Περιομήκειον*". Ο δε Παυσανίας α-
ναφέρει, ότι πήρε το όνομά του από τη σύζυγο
του Δία και μητέρα του Λακεδαιμόνα, την
Ταΰγέτη. Η Ταΰγέτη ήταν η μια από τις επτά
θυγατέρες του Άτλαντος και της Πλειόνης,
που επονομάζονταν Ατλαντίδες ή Πλειάδες.
Κατά τον Στέφανο τον Βυζάντιο οι ονομασίες
του ήταν: ο *Ταΰγετος*, η *Ταΰγετος*, η *Ταΰγέτη*
και το *Ταΰγετο*. Ο Βιργίλιος τον αναφέρει ως
Ταΰγετα, για να υποδηλώσει το πολυκόρφο
χαρακτηριστικό των πέντε κορυφών με υψη-
λότερη κορυφή αυτή του Προφητηλία, που
επονομάζετο από τους αρχαίους και "*Τα-
λετόν*". Στους ιστορικούς χρόνους αναφέρεται
ως "*Πενταδαχτυλιάς*", για να επανέλθει στους
σύγχρονους καιρούς με την αρχική του ονο-
μασία Ταΰγετος.

Ο όγκος του Ταΰγετου καταλαμβάνει εκτά-
σεις στους νομούς Λακωνίας, Μεσσηνίας και
Αρκαδίας. Αρχίζει από την Μεγαλόπολη και

Δασική ζώνη πλούσια σε κωνοφόρα πεύκα και έλατα με φόντο τις κορυφές Αι Λια και Σιδηρόκαστρο.

Πηγή Πενταυλών. Στον κάθετο βράχο τρέχουν νερά σε πέντε σημεία, γεγονός που έδωσε στην πηγή το όνομά της.

καταλήγει στο ακρωτήριο Ταίναρο, σαν μια τεράστια ορεινή ραχοκοκκαλιά μήκους 110 χιλιομέτρων. Η έκτασή του ορίζεται από τους ποταμούς Ευρώτα και Πάμισο, ενώ από τις ακτές της θάλασσας από τον Λακωνικό και Μεσσηνιακό κόλπο. Το πλάτος του ποικίλει από το πολύ στενό στο Ταίναρο μέχρι το πιο πλατύ στο μέσον του, που προσεγγίζει τις όχθες των ποταμών Πάμισου και Ευρώτα και ανέρχεται σε μήκος 30 χιλιομέτρων. Η επιφάνεια του Ταΰγετου είναι τεράστια, το συνολικό του εμβαδόν ανέρχεται σε 2.544.000 στρέμματα. Η έκταση αυτή αντιστοιχεί στο 70% του νομού Λακωνίας (3.636.000 στρ.) ή στο 85.14% του νομού Μεσσηνίας (2.988.000 στρ.). Στα όριά του βρίσκονται συνολικά 191 (!) Δήμοι και Δημοτικά Διαμερίσματα, 76 από τη Μεσσηνία, 86 από τη Λακωνία και 29 από την Αρκαδία.

Από τα στοιχεία αυτά γίνεται αντιληπτό, ότι δεν είναι ένα ευσύνοπτο φυσικό μνημείο ούτε

είναι εύκολο να περιγραφεί. Όποιος το επιχειρήσει, είναι βέβαιο ότι θα παραλείψει τα περισσότερα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά. Στην αντίληψη όμως του λαού, και πολύ σωστά - υπάρχει μια σαφής άποψη για το τι είναι ο Ταΰγετος. Η αντίληψη σχετίζεται με τα βιώματά του. Έτσι οι Μανιάτες τον σχετίζουν με το Δάσος της Βασιλικής και την κορυφή του Αϊ-Λιά. Οι Σπαρτιάτες με τον Καιάδα και την πυραμίδα του Αϊ-Λιά. Οι Αλαγόνιοι και οι Καλαματιανοί με το δασικό σύμπλεγμα του κεντρικού Ταΰγετου. Οι Αρκάδες με τον Μαλεβό, τη βορειότερη κορυφή. Κάποιοι άλλοι ίσως με ένα άλλο τμήμα από την έκταση που προσδιορίσαμε, που συνδέεται με τις προσωπικές τους εμπειρίες. Ωστόσο στη συνείδηση του λαού ενυπάρχει η αντίληψη, πως ο Ταΰγετος είναι κάτι πολύ περισσότερο και στο υποσυνείδητό τους, ότι ο Ταΰγετος αποτελεί ένα τέλειο υπόδειγμα εναρμονισμού, μεγαλείου και ομορφιάς.

Διάνθος Ταυγέτου

Lillium martagon (Λείριο το μάρταγο)

Viola Sfikasiana (Βιόλα του Σφήκα) Τοπικό ενδημικό είδος του Ταυγέτου)

Τσάι Ταυγέτου

Εκείνο όμως που συμβάλλει στη διαφοροποίηση της αντίληψης του λαού για το βουνό είναι το άλπειο γνώρισμα που έχει ο μέσος όγκος του, που είναι από κάθε άποψη εντυπωσιακός και έχει καταγραφεί πρώτα από τον ιστορικό Πολύβιο. Ο Στράβωνας (Γ 363) τον αποκαλεί "όρος υψηλόν τε και όρθιον" και ο λαός του Μοριά θαυμάζοντας το ύψος του λέει:

*"Ψηλό βουνό η Λιάκονρα (Παρνασσός)
ψηλό βουνό η Ζήρια (Κυλλήνη)
μα σαν τον Πενταδαχτυλιά (Ταΰγετο)
άλλο βουνό δεν είδα".*

Το υπερθαλάσσιο ύψος του είναι 2.407 μ. (κατ' άλλους 2.404 μ.).

Από άποψη θέσης ο Ταΰγετος βρίσκεται στο νοτιότερο άκρο των Βαλκανίων και αποτελεί το σύγχρονο μεταναστευτικό δρόμο πουλιών που ακολουθούν τη διαδρομή Β. Αφρική-Κρήτη-Δυτική ακτή της Ελλάδος. Έτσι έχει ξεχωριστή σημασία ως πέραςμα και σταθμός ξεκούρασης των πουλιών πριν ή μετά τη διάσχιση της Μεσογείου. Επίσης η μεγάλου ύψους κύρια κορυφογραμμή του εμποδίζει τους υγρούς δυτικούς ανέμους και κατακρατεί υγρασία, με αποτέλεσμα η δυτική πλευρά να έχει υγρότερο κλίμα και κατά προέκταση πλουσιότερη βλάστηση και δάση. Από την άλλη μεριά η κορυφογραμμή αυτή αποτελούσε εμπόδιο στην εγκάρσια επικοινωνία των πληθυσμών και των ζώων, κάτι που δεν συμβαίνει με την κατά μήκος του βουνού μετακίνηση.

Από τα αρχαία ήδη χρόνια είχαν καταγραφεί τέσσερις εγκάρσιες διαβάσεις, δυο βόρεια και δυο νότια της κορυφής του Αϊ-Λιά. Από το βορά, η πρώτη διάβαση διέρχεται στη θέση "Τρεις Λακκούλες" με υψόμετρο 1430 μ., νότια της κορυφής Μαλεβός, που συνδέει τα χωριά της Αλαγονίας με το Καστόρειο και το Γεωργίτσι Λακωνίας. Η δεύτερη είναι του Εθνικού δρόμου Καλαμάτας-Σπάρτης στη θέση "Άγιος Βασίλειος" και "Τουριστικό" με υψόμετρο 1310 μ. Η τρίτη διέρχεται από την Ιερά Μονή Γιάτρισσας σε υψόμετρο 1040 μ. και η τέταρτη είναι ο δρόμος Αρεόπολης-Γυθείου με υψόμετρο 220 μέτρα. Διερεύνηση χρειάζεται για να επαληθευθεί αν η "Βασιλική Οδός" ήταν η πέμπτη διάβαση, στη μέση των άλλων τεσσάρων, από όπου ενδεχομένως προέκυψε το απόφθεγμα "Μέση και βασιλική οδός", που

υποδηλώνει το μέτρο.

Πέραν των διαβάσεων αυτών ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό είναι τα **Φαράγγια** του Ταΰγету. Υπάρχουν τουλάχιστον έξι μεγάλα φαράγγια με μεγαλύτερο αυτό της "**Μεγάλης Λαγκάδας**" που καταλήγει στον Καιάδα της Τρύπης. Ανάμεσα στα άλλα αναφέρουμε ακόμα του "**Ριντόμου**", το επονομαζόμενο από τον Πανσανία "Χοίρειο Νάπη", δηλαδή κοιλάδα χοίρων. Αναφέρουμε επίσης το Φαράγγι του "**Βυρού**", που απετέλεσε την αρχαία βασιλική οδό των Σπαρτιατών βασιλέων, από όπου και το δάσος της Βασιλικής Οδού και το Φαράγγι της "**Βαρδουνίας**" με τα πολλά νερά, τα σπήλαια και την πλούσια ιστορία του. Όλα αυτά έχουν μεγάλο βοτανικό ενδιαφέρον και είναι πολύ σημαντικοί προορισμοί πεζοπορικού τουρισμού.

Το μεγάλο υψομετρικό εύρος του Ταΰγету (0-2407 μ.) και η μικρή απόσταση από την θάλασσα (12 χλμ) σε συνδυασμό με τα κυριαρχούντα πορώδη ασβεστολιθικά πετρώματα που εναλλάσσονται με σχιστόλιθους, καθώς και το πολυσχιδές ανάγλυφο, δημιούργησαν μια μεγάλη ποικιλία βιοτόπων και φυσικών φυτικών σχηματισμών. Οι σχηματισμοί αυτοί, από τα χαμηλότερα στα υψηλότερα υψόμετρα, είναι κατά σειράν:

- οι Φρυγανότοποι, κυρίως στην Μέσα και Ανατολική Μάνη,
- τα Μεσογειακά αειφύλλα πλατύφυλλα σε όλη την έκταση μέχρι το υψόμετρο των 700 μ.,
- οι Συστάδες Φυλλοβόλων δρυών, διάσπαρτες ή υπολείμματα μέχρι τα 700 μ.,
- οι Συστάδες Χαλεπίου πεύκης μέχρι τα 600 μ.,
- τα δάση Μαύρης πεύκης από 800-1700 μ.,
- τα δάση Ελληνικής ελάτης από 500-1800 μ.,
- τα Υποαλπικά χορτολίβαδα άνω των 1800 μ.
- και τα Αζωνικά οικοσυστήματα (φαράγγια και ορθοπλαγιές).

Από τους φυτικούς σχηματισμούς ξεχωρίζουν τα υψηλά δάση Μαύρης Πεύκης και Ελληνικής Ελάτης, που διαχειρίζονται με Δασοπονικά Σχέδια, όπως: α) Το Κεντρικό και Δυτικό Δασικό Σύμπλεγμα με έκταση 128.360 στρέμματα, β) το Δάσος της Βασιλικής με 10.901 στρέμματα και γ) το Ανατολικό Σύμπλεγμα της Λακωνίας με επιφάνεια 37.750 στρέμματα.

Από άποψη τοπίου οι γεωμορφικοί σχηματισμοί παρουσιάζουν μια εντυπωσιακή ποικι-

λία εικόνων από πλαγιές, ρεματιές, αντερείσματα, σάρες, μελίστρες, σπήλαια, βυθίσματα, χαράδρες, φαράγγια και κορυφές, εναγκαλισμένες συχνά με τα σύννεφα και προσδίδοντας αξία οπτικού πόρου. Τα πουλιά, τα θηλαστικά, τα ερπετά και τα φυτά στο χώρο του Ταΰγετου προσδίδουν τη δική τους κίνηση, ήχο, χρώμα και άρωμα, σε μια ισορροπία εξαισία αρμονική.

Η μεγάλη ποικιλία της βλάστησης δίνει πολλά χρώματα και αναρίθμητες οσμές. Τα αγρίμια δίνουν την ενστικτώδη κίνηση. Τα πουλιά το μεγαλείο των πτήσεών τους. Τα ερπετά τη νοχέλεια και το ξάφνιασμα. Από την άλλη μεριά το ανάγλυφο δημιουργεί το υπερβατικό και το δέος, ενώ το χιόνι τη μαγεία του λευκού τοπίου. Τα χρώματα την άνοιξη εμφανίζονται απαλά, στην απόχρωση του πράσινου που ζωηρεύει αργότερα. Η ανθισμένη βλάστηση αφήνει έντονες πινελιές σε όλες τις αποχρώσεις, που ούτε ο καλύτερος ζωγράφος δεν μπορεί να τις αποδώσει. Το φθινόπωρο τα φύλλα ξεραίνονται και στη φθορά τους εναλλάσσουν χρωματισμούς από το πράσινο στο κίτρινο και μετά ως τις πιο έντονες αποχρώσεις, το πορφυρό, το κόκκινο, το χρυσαφί και το βυσσινί, που όλα δημιουργούν μια αρμονική πολυχρωμία μέσα στον ίδιο πράσινο φόντο του πεύκου και του έλατου.

Οι γεωμορφικοί σχηματισμοί παρουσιάζουν τη δική τους ποικιλία χρωματισμών, αντιθέσεων και εντυπώσεων επηρεαζόμενες από τις μεταβολές των καιρικών φαινομένων όπως, του γαλανού ουρανού και της συννεφιάς, του ανοιχτού ορίζοντα και της ομίχλης, του ήλιου και του σκότους, της αντηλιάς και της σκιάς, της αστροφεγγιάς και του φεγγαρόφωτος, του ανέμου και της νηνεμίας, της ζέστης και του κρύου, της βροχής, του χιονιού και της χαλάζης. Έτσι κάθε φορά ο Ταΰγετος δημιουργεί διαφορετικά συναισθήματα στον επισκέπτη του.

Τρεις διαδρομές υπάρχουν για την ανάβαση στην κορυφή του Αϊ-Λιά. Η πρώτη, από τη Λακωνία, μέσω Παλαιοπαναγιάς και ορειβατικού καταφυγίου είναι η πιο σύντομη. Η δεύτερη, από τα Τσέρια της Μάνης μέσω Διλάγκαδου, είναι η πιο μακρινή. Η τρίτη διαδρομή, μέσα από το Δάσος της Βασιλικής, είναι η μεσαία. Κατά την άποψή μου, δεν θα μπορούσε να είναι άλλη καλύτερη από τη

μεσαία, τη Βασιλική. Η διαδρομή αυτή αρχίζει από το ξωκλήσι του Αγίου Δημητρίου, εκεί που τελειώνει ο δασικός δρόμος. Η απόσταση από το σημείο εκκίνησης ως την κορυφή είναι σε ευθεία γραμμή, μόλις 3.750 μέτρα, η διαδρομή όμως από το μονοπάτι είναι τουλάχιστον 8000 μέτρα και η υψομετρική διαφορά είναι 900 μέτρα. Ο χρόνος που απαιτείται κυμαίνεται από 4 έως 7 ώρες. Το συγκριτικό πλεονέκτημα αυτής της διαδρομής είναι η μεγαλύτερη ποικιλία του τοπίου. Στην αρχή διασχίζει τις σπουδαιότερες παρθένες συστάδες πεύκης και ελάτης, που υπάρχουν σ' ολόκληρο τον Ταΰγετο. Τα πεύκα φθάνουν σε ύψος τα 35 μ. και συνυπάρχουν σε μια συμπληρωματική σχέση με τα νεαρά έλατα. Στη συνέχεια το μονοπάτι συναντά τον "Ξερακέα", περνά το ρέμα των "Μουζιών" και κατευθύνεται στα ορεινά λιβάδια. Το τοπίο αλλάζει πάλι και δροσίζει από την ψηλότερη πηγή του βουνού, που βρίσκεται σε υψόμετρο 1800 μέτρων. Λίγο πιο πάνω, στα 1900 μ., συναντά το μονοπάτι το διάσελο "Πατίστα" και συνεχίζει με βόρεια κατεύθυνση επί της κορυφογραμμής, ανάμεσα σε φυσικούς σχηματισμούς υποαλπικής βλάστησης, που ευωδιάζουν από το άρωμα του τσαγιού.

Στην ιδιόμορφη πορεία επί της κορυφογραμμής, που χωρίζει και ενώνει τη Μεσσηνία και τη Λακωνία, έρχονται μνήμες και εικόνες από το "σωρό του αναθέματος", από της "τρίχας το γεφύρι", τις "πόρτες", το "τσακισμένο αεροπλάνο" και τις κορυφές "Σπανακάκι" (2019), "Ψηλή Ράχη" (2098), "Άγιο Γεώργιο" (2200), "Αθάνατη Ράχη" (2360), "Χαλασμένο" (2360), "Αυγό" (2182).

Πιο ψηλά απ' όλες ορθώνεται στα 2407 ο "Προφητηλιάς", στο μέσον των ακολούθων του, των άλλων κορυφών. Εκεί βρίσκεται το ξωκλήσι του Αγίου, με τα γύρω κελιά ξηρολίθινα και ξέσκεπα, χαμηλά, σε κλίμακα ύψους σεβασμού προς την κορυφή. Εκατοντάδες άτομα διανυκτερεύουν κάθε χρόνο στην κορυφή την παραμονή της εορτής του Αγίου (19-20 Ιουλίου). Με σιωπή μυσταγωγούνται υπερβατικά και, ως όντα που έχουν "λόγο", υποβάλλονται στην ανάγκη μυστικού διαλόγου με τον Δημιουργό.

Εκεί στην κορυφή αναζητούμε, ως γήινα όντα, τον άκτιστο πνευματικό μας ρόλο και τη

Μπροστά στο Σιδηρόκαστρο οι ορειβάτες παρακολουθούν τον συνοδοιπόρο που μόλις ανέβηκε. Μπροστά ο πρόεδρος του ΕΟΣ Καλαμάτας με την τεράστια εμπειρία στις αναβάσεις των κορυφών της πατρίδας μας, σύντροφος των γερακιών, των χρυσαετών και των γυπαετών του Ταυγέτου. Συγχαίρει χαρακτηριστικά τον αναβάτη και εμπυχώνει τον επόμενο. Το λιόγερμα στέλνει τις ρόδινες ακτίνες του στην ατμόσφαιρα στο χιόνι και τα πρόσωπα. Σε λίγο μόνο 5 συνοδοιπόροι θα αναρριχηθούν και θα κατασκηνώσουν αγναντεύοντας την πυραμίδα ενώ οι υπόλοιποι θα υποχωρήσουν από την κόψη σε πλάτωμα της κορυφογραμμής για το στήσιμο των σκηνών.

σχέση μας με το Θεό, για να επανακάμψουμε ώριμοι στην κοινωνική ζωή. Εκεί στην κορυφή βλέπουμε ότι ο κόσμος είναι μικρός αλλά και μέγας και εμείς είμαστε μεγάλοι και μικροί.

ΔΙΑΣΧΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟ

Στης Μάνης τα απάτητα βουνά

Η Δόξα βασιλεύει

Και στον Ταυγέτο ψηλά

Το θρόνο έχει η λευτεριά..., ²

ακούγεται ο Γιάννης Κοφινάς να σιγοψιθυρίζει ένα παλιό Δημοτικό τραγούδι. Έχουμε εγκαταλείψει για λίγο το πεζούλι μας στο

εκκλησάκι του Αϊ-Λιά και βαδίζουμε με τον δυνατό αέρα ολόγυρά μας πάνω στις κακοτράχαλες πέτρες της κορυφής. Ανάμεσα από τα πρόσκαιρα ανοίγματα της ομίχλης διακρίνουμε προς τα βόρεια μια άλλη κορυφή, λίγο χαμηλότερη από τον Προφητηλία, την **Αθάνατη Ράχη**, σε υψόμετρο 2.360 μέτρων.

-Δεν πάνε ούτε οχτώ μήνες από τότε που βρέθηκα στην Αθάνατη Ράχη και στις άλλες κορυφές του Πενταδάχτυλου, λέει ο Γιάννης, και έχω αρχίσει να τις νοσταλγώ. Εκείνη η διάσχιση του Πενταδάχτυλου στα τέλη του περασμένου Μάρτη ήταν μια από τις ωραιότερες ορειβατικές εμπειρίες της ζωής μου.

-Την εποχή όμως εκείνη πρέπει να συναντή-

Από το Σπανακάκι η πορεία μοιάζει με ατελείωτη αλογοράχη, κυριολεκτικά μονόδρομος προς τον νότο. Αυτοσκοπός η ανάβαση στη κορυφή των κορυφών του Πενταδάκτυλου, την ιερή κορυφή του Αι Λια που κρύβεται στο βάθος.

Στη θέση Τσάρκος ο Βοτανικός Σταθμός προσφέρει τη σκεπή του που μόλις πρόβαλε από το λιώσιμο του χιονιού. Μόνιμη εγκατάσταση ανθρώπινης επέμβασης για τη μελέτη της φύσης. Προς το παρόν ό,τι καλύτερο για μια στάση χαλάρωσης στην επικείμενη μακριά πορεία στη κορυφογραμμή των αιθέρων, στη ράχη του Πενταδάκτυλου.

Ένα μικρό διάλειμμα ακόμα συγκέντρωσης νέων δυνάμεων για την επόμενη ανάβαση που ακολουθεί. Ο αρχηγός της αποστολής ξεκινά. Το ορειβατικό σκι προβαδίζει και ειδικά στις κατηφορικές πλαγιές η απόσταση καλύπτεται με μεγάλη ταχύτητα.

σατε άφθονο χιόνι, συμπληρώνει ο Γιώργος, έτσι δεν είναι;

-Ναι, χιόνι που κανένα από τα μέλη του ΕΟΣ Αθηνών δεν φανταζόταν ότι θα συναντούσε, όταν με το λεωφορείο ξεκινούσαμε από την Αθήνα για τη Σπάρτη.

Θυμάται ο Γιάννης μια-μια τις στιγμές από την εμπειρία της διάσχισης της ραχοκοκκαλιάς του Ταϋγέτου. Πρώτα το όμορφο κεφαλοχώρι **Αναβρυτή** στα 790 μέτρα, με θέα στις χιονόλευκες κορυφές του Πενταδάκτυλου, πρόκληση αληθινή για κάθε ορειβάτη. Ύστερα η πλατεία του χωριού με το ταβερνάκι και τα ντόπια μεζεδάκια, κατσικάκι Ταϋγέτου και κόκορας χωριάτικος με μακαρόνια, ωραίο αρωματικό κοκκινέλι από όσα αμπελάκια καλλιεργούνται ακόμα στο ορο-

πέδιο. Ακολουθεί η εγκατάσταση των σιηνών και η διανυκτέρευση στο χώρο του σχολείου. Η ψυχική κούραση όλης της εβδομάδας στο λεκανοπέδιο της Αθήνας εξαφανίζεται, όλοι προσδοκούν το χάραμα της επόμενης μέρας για την αναχώρηση στις κορυφές. Το εγεργήριο δεν πρέπει ν' αργήσει το πρωί. Η πορεία είναι μεγάλη, η διαδρομή με αναχώρηση από Αναβρυτή, διάσχιση Πενταδάκτυλου, καταφύγιο ΕΟΣ Σπάρτης και πηγές Μαγγανιάρη, απαιτεί με φυσιολογικές συνθήκες διάρκεια περίπου 11 ωρών. Η ύπαρξη χιονιού καθιστά αδύνατη τη διάσχιση στη διάρκεια μιας μόνο ημέρας.

Νωρίς το πρωί, γύρω στις πεντέμιση, ακούγεται η φωνή του **Βαγγέλη Βρούτση**, αρχηγού της αποστολής και εκπαιδευτή στη σχολή

Βαγγέλης Βρούτσος ορειβάτης μέλος του ΕΟΣ Αθηνών εκπαιδευτής της σχολής ορειβασίας 12 χρόνια, έχει πολλές συμμετοχές σε αποστολές σε κορυφές του κόσμου (πρόσφατα το φετινό καλοκαίρι οδήγησε τους ορειβάτες στις Άνδεις του Περού), συμμετοχή με τους “γιατρούς του κόσμου” στη Σομαλία. Παλιό μέλος του ΣΠΕΛΕΟ με πλούσιο εξερευνητικό έργο διετέλεσε πρόεδρος του συλλόγου (τώρα αντιπρόεδρος), ικανότατος δύτες και σπηλαιοδύτης, συμμετέχει σε ομάδες διάσωσης και στους αγώνες για την προστασία της φύσης. Πρότυπο φυσιολάτρη.

Η ατέλειωτη αυτή πορεία της κορυφογραμμής άλλοτε δίνει την εντύπωση αλογοράχης άλλοτε θυμίζει ξυράφι που κόβει τους αιθέρους.

ορειβασίας. Ο χώρος της κατασκήνωσης ζωντανεύει, ακούγονται οι πρώτες ομιλίες, μέσα στο μισοσκοτάδο ανάβουν οι φακοί, ανοίγουν οι σκηνές, όλοι με βιαστικές κινήσεις σπεύδουν να ετοιμαστούν για το ξεκίνημα. Είναι μεγάλη στιγμή για τους νέους ορειβάτες όλη αυτή η συντροφική διαδικασία. Ακολουθεί το πρωινό και η αναχώρηση.

Η Αναβρνή κοιμάται ακόμα στο κρύο πρωινό του Μάρτη. Περνάμε από στενά δρομάκια, ο ήχος από τα ορειβατικά άρβυλα αντηχεί ανάμεσά τους. Ο ήλιος δεν έχει φτάσει ακόμα ως εμάς, είναι κρυμμένος πίσω απ' το μακρύ τείχος της οροσειράς του Πάρωνα, ωστόσο οι πρώτες του ακτίνες ροδίζουν απαλά τις χιονισμένες κορυφές του Πενταδάχτυλου. Με

κατεύθυνση Νοτιοδυτική βρισκόμαστε αμέσως τα κίτρινα σημάδια του διεθνούς ορειβατικού μονοπατιού Ε4. Λίγο αργότερα συναντάμε το δασικό χωματόδρομο και βρισκόμαστε την πέτρινη βρύση της πηγής *Πλατανίτσας*, που έχει ακόμα πλούσια νερά. Προβάλλουν τα πρώτα πεύκα, το μονοπάτι συνεχίζει ανηφορικό προς τα δυτικά, ο ήλιος ανεβαίνει, ο Πενταδάχτυλος πάνω απ' τα κεφάλια μας αστράφτει ολόλευκος στο φως της μέρας. Αφήνουμε το Ε4 που συνεχίζει την πορεία του ως το Καταφύγιο του ΕΟΣ και παίρνουμε το μονοπάτι με τα κόκκινα σημάδια, που μας οδηγεί στη θέση "Λιβάδι", σε υψόμετρο περίπου 1400 μέτρων. Λίγο πριν από το Λιβάδι δεν παραλείπουμε με μια παράκαμψη να

Σιδηρόκαστρο νέος σταθμός συγκέντρωσης και το δεύτερο αναρριχητικό πεδίο, το πέρασμα για την κατάκτηση της μεγάλης κορυφής. Από τη Σπάρτη θυμίζει σε πολλούς πρόσωπο λιονταριού και το ονομάζουν Λεοντόμορφο. Στη βάση του, δύο κεκλιμένα λούκια εκατέρωθεν ανεβάζουν τον δείκτη της αδρεναλίνης δίνοντας νέο ενδιαφέρον στην κάθετη σχεδόν ανάβαση.

περάσουμε από την σηματοδοτημένη πηγή "**Καρπενόρεμα**", που είναι η τελευταία πηγή στην μεγάλη μας πορεία. Είναι πολύ σημαντικό για τη συνέχεια να έχει προβλέψει ο ορειβάτης να μεταφέρει μαζί του όσο το δυνατόν μεγαλύτερες ποσότητες νερού. Στη μακρά διαδρομή που θ' ακολουθήσει και με την αναγκαστική διανυκτέρευση που τον περιμένει, θα είναι το πολυτιμότερό του αγαθό. Στο Λιβάδι χαλαρώνουμε για λίγο από την πρώτη ένταση της ανάβασης και οπλιζόμαστε με δύναμη για τη δύσκολη συνέχεια. Πάνω από το Λιβάδι το μονοπάτι διακλαδίζεται και έχουμε δυο επιλογές. Η πρώτη, με νότια κατεύθυνση τραβερσάρει την πλαγιά "**Λακκωματιών Χούνη**" και καταλήγει στην κορυφογραμμή, στη θέση "**Πόρτες**". Το πλεονέκτημά της είναι, ότι συντομεύει τη διαδρομή κατά

μια τουλάχιστον ώρα, παρακάμπτοντας την κορυφή Σπανακάκι. Η δεύτερη επιλογή μας είναι να ανηφορίσουμε δυτικά και μέσα από λούκι να φτάσουμε στην θέση "**Τσάροκος**", όπου βρίσκεται ο **Βοτανικός Σταθμός**. Επιλέγουμε την δεύτερη διαδρομή, που μας δίνει μια υπέροχη θέα προς την ορθοπλαγιά της Νεραϊδοβούνας και τον υπόλοιπο όγκο του βόρειου Ταΰγετου. Το λούκι είναι στρωμένο με πλούσιο στρώμα χιονιού από τους βοριάδες του χειμώνα, τα δέντρα είναι αραιά και μικρά, προσπαθούν να προσαρμοστούν στις δύσκολες πλέον συνθήκες του υψομέτρου. Ο Βοτανικός Σταθμός μας υποδέχεται στα 1700 μέτρα με την χαμηλή σκεπή του στεγνή από χιόνι. Κάτω από το ζεστό φως του ήλιου, η επιφάνειά της είναι ιδανική για ένα σύντομο διάλειμμα. Λίγα μέτρα πιο πάνω από τον

Βοτανικό Σταθμό βρισκόμαστε ήδη στην αρχή της κορυφογραμμής.

Ο κόπος της ανάβασής μας αρχίζει να ανταμείβεται, από την ανοιχτή θέα που απλώνεται ολόγυρά μας. Προς τα βόρεια ορθώνεται η Νεραϊδοβούνα και ο όγκος του βόρειου Ταΰγετου.

Ανατολικά εκτείνεται η Λακεδαιμόνια γη και στο βάθος η οροσειρά του Πάρωνα. Δυτικά απλώνεται η Μεσσηνιακή γη με τα βουνά και τα φαράγγια της, ενώ στα νότια μπροστά μας υψώνεται η πρώτη κορυφή του Πενταδάχτυλου, το **Σπανακάκι**, με υψόμετρο 2024 μέτρα. Με ομαλή ανάβαση μιας περίπου ώρας φτάνουμε στην κορυφή, απ' όπου η θέα είναι ακόμη ωραιότερη. Απέναντί μας στα νότια ορθώνεται η ανώνυμη κορυφή 2228μ. ενώ πιο πίσω βρίσκεται το **Σιδηρόκαστρο** με την κορυφή **Αθάνατη Ράχη**, που από το σημείο που βρισκόμαστε, μας κρύβει τη θέα προς την

ψηλότερη κορυφή του Ταΰγέτου, του Αϊ-Λιά. Ήδη όμως, μετά από τόσες ώρες συνεχή ανάβαση, είμαστε στην ευχάριστη θέση, για πρώτη φορά, να κατεβαίνουμε. Το αεράκι μας δροσίζει απαλά, απομακρύνεται η ένταση του ανήφορου, χαλαρωμένα τα μέλη της αποστολής σμίγουν σε παρέες και συζητούν τις πρώτες τους εντυπώσεις. Είναι μια ηλιόλουστη ανοιξιάτικη μέρα, που δεν παύει όμως να είναι αρκετά ψυχρή εξαιτίας του χιονιού και του υψομέτρου. Ήδη όμως παρατηρούμε στην πορεία μας μια νέα πραγματικότητα.

Ο Πενταδάχτυλος δείχνει να στενεύει στην κορυφογραμμή του, θυμίζει μια τεράστια αλογοράχη. Σε πολλά σημεία το χιόνι σχηματίζει τόσο οξεία γωνία, που μοιάζει από μακριά σαν κόψη ξυραφιού. Είναι μια διαδρομή δύσκολη, που με άσχημες καιρικές συνθήκες θα ήταν πολύ επικίνδυνη. Διασχίζουμε αυτή την κόψη από τη δυτική πλευρά, που

Το ανέβασμα από τα συμπαγή βράχια γίνεται με την υποβοήθηση ορειβατικού σχοινιού και σκαπάνης αφού είναι τα ασφαλέστερα κρατήματα του σώματος όταν το χιόνι την ώρα αυτή έχει "σουπώσει" (δηλαδή είναι μαλακό) και εύκολα μπορεί να υποχωρήσει σε κεκλιμένες χιονοσκέπαστες πλαγιές για απόσταση 700μ.

Το τσάκισμα της κορυφογραμμής που δημιουργεί αυτό το γιγάντιο Μ είναι ένας επόμενος σταθμός. Η πορεία προς αυτό χαρακτηρίζεται από μπαλκόνια χιονιού, τις περιβόητες “κορνίζες”, που αλίμωνο σε αυτούς που δεν τις εκτίμησαν.

είναι ομαλότερη από την ανατολική. Καλύπτουμε μια μεγάλη απόσταση και κάποτε, μετά από πολλή ώρα, φτάνουμε στη βάση μιας νέας κορυφής με μεγάλη ανηφορική κλίση. Είναι η κορυφή 2228 μ. Από μακριά που την παρατηρούμε θυμίζει ένα πελώριο γράμμα "M", με δυο δίδυμες κορυφές στο πάνω μέρος και ένα τεράστιο γεωλογικό χάσμα ανάμεσά τους, που έχει χωρίσει στα δυο την κορυφή. Είναι ένα θέαμα σπάνιο και εντυπωσιακό, που μας επιφυλάσσει όμως και το πρώτο πραγματικά δύσκολο σημείο της διαδρομής. Το δεξιό σκέλος της κορυφής είναι απόκρημνο, η αναρρίχηση είναι απαραίτητη και, για λόγους ασφαλείας, θα απαιτηθεί χρήση ορειβατικού σχοινού. Το ύψος που πρέπει να καλύψουμε είναι γύρω στα 25 μέτρα, ευτυχώς όμως έχει μεσολαβήσει αρκετό διάστημα από την τελευταία χιονόπτωση κι έτσι η επιφάνεια του βράχου είναι ελεύθερη από χιόνι και η πρόσβαση ευκολότερη. Το χειμώνα όμως, με αντίξοες καιρικές συνθήκες και με πολλά

χαμηλώνει η θερμοκρασία, γίνεται πιο επικίνδυνο. Ένα διάσελο αρκετά φαρδύ πριν από το Σιδηρόκαστρο, εξασφαλίζει τον κατάλληλο χώρο για την κατασκήνωση.

Λίγο πριν πέσει η νύχτα, οι τελευταίες σκηνές ασφαλιζονται καλά πάνω στο παγωμένο πλέον χιόνι. Η θερμοκρασία πέφτει με γρήγορους ρυθμούς αρκετούς βαθμούς κάτω από το μηδέν.

Οι σκηνές όμως είναι κατασκευασμένες από υλικά κατάλληλα για χαμηλές θερμοκρασίες, οι υπνόσακοι είναι υψηλής ποιότητας και έτσι η ορεινή μας αυτή κατοικία στην παγωμένη απεραντοσύνη του Πενταδάχτυλου μας εξασφαλίζει ένα ζεστό και ασφαλέστατο κατάλυμα. Μια ζεστή σούπα που γίνεται γρήγορα στα αναμμένα γκαζάκια και μια θρεπτική διατροφή αναπληρώνουν με τον καλύτερο τρόπο την ενέργεια που καταναλώθηκε στη διάρκεια της πολύωρης και κοπιαστικής ανάβασης. Ήταν μια μέρα που άρχισε στις 5.30 το πρωί και τελείωσε στις 7 το βράδυ.

Η μεγάλη κλίση που ακολουθεί την πλαγιά της κορυφογραμμής διακρίνεται χαρακτηριστικά αφού το χιόνι υποχωρεί φτιάχνοντας αναβαθμίδες. Η μεγάλη υπερφόρτωση χιονιού πολλές φορές το αναγκάζει να υποχωρήσει δημιουργώντας τις επικίνδυνες χιονοστιβάδες.

φρέσκα χιόνια που υποχωρούν πάνω στο βράχο, η αναρρίχηση αυτή είναι πολύ πιο δύσκολη.

Ένας έμπειρος ορειβάτης αναλαμβάνει την αρχηγία της αναρρίχησης και ασφαρίζει κατάλληλα το ορειβατικό σχοινί για να ακολουθήσουν και οι υπόλοιποι. Με μεγάλη ικανοποίηση απ' αυτή την πρώτη αναμέτρηση με τον Πενταδάχτυλο συνεχίζεται η πορεία στην κορυφογραμμή. Ήδη όμως ένα νέο εμπόδιο εμφανίζεται στο βάθος, μια νέα πρόκληση. Είναι το **Σιδηρόκαστρο**, ένας απειλητικός βραχώδης όγκος, που μοιάζει με γιγάντιο μέτωπο. Νέα ένταση, νέες αγωνίες. Η αδρεναλίνη ανεβαίνει, το ύψος της ανάβασης είναι περίπου 35 μέτρα. Επιστρατεύονται και πάλι ορειβατικά σχοινιά, ασφάλειες, τόλμη και προσπάθεια από όλα τα μέλη της αποστολής. Τη φορά όμως αυτή, μόνον μερικοί θα καταφέρουν να περάσουν. Οι υπόλοιποι θα υποχωρήσουν, νικημένοι προσωρινά από το Σιδηρόκαστρο, που όσο σουρουπώνει και

Για λίγη ώρα ακόμα ακούγονται ομιλίες και συζητήσεις μέσα στις σκηνές. Ύστερα σιγά-σιγά σβήνουν οι φακοί, οι σκηνές βυθίζονται στο σκοτάδι και η κατασκήνωση στην απόλυτη σιωπή. Τέτοια ώρα οι άνθρωποι στις πόλεις προετοιμάζονται για την βραδινή τους έξοδο. Πριν τυλιχτώ στον υπνόσακό μου ανοίγω για λίγο το φερμουάρ και βγάζω το κεφάλι μου έξω απ' τη σκηνή. Ένα χλωμό μισοφέγγαρο έχει ανέβει στον ουρανό, σκορπίζει το αδύνατο φως του σ' όλη την απέραντη, λευκή επιφάνεια. Πιο πάνω αμέτρητα άστρα λαμπυρίζουν. Αναρωτιέμαι ποια σχέση μπορεί να έχει αυτή η νύχτα με την προηγούμενη που πέρασα στο σπίτι μου στην Αθήνα.

Πριν ξημερώσει ακόμα το βιολογικό μου ξυπνητήρι ενεργοποιείται, με προειδοποιεί έγκαιρα για την επικείμενη ανατολή του ηλίου. Μετά από έναν βαθύ ύπνο και μια τέλεια χαλάρωση πετάγομαι έξω από τη σκηνή μου σαν ελατήριο.

Η παγωνιά είναι ανυπόφορη, δεν έχω όμως

Δυτική άποψη με το Χαλασμένο βουνό (Σάρακα), το Μεσσηνιακό κόλπο, το Μεσσηνιακό πόδι και το Ιόνιο Πέλαγος.

Οι πρώτες ακτίνες του ήλιου χαρίζουν ρόδινο φως στην χιονισμένη ράχη του Πενταδάχτυλου. Η διανυκτέρευση σ' αυτές τις συνθήκες είναι μια μοναδική εμπειρία.

την πολυτέλεια να καθυστερήσω ούτε λεπτό, ο ήλιος από στιγμή σε στιγμή θα προβάλλει πίσω από τον Πάρωνα. Αρχίζω να τρέχω προς ένα διπλανό ύψωμα λαχανιάζοντας μετά την πολύωρη ακινησία. Η στιγμή της ανατολής με βρίσκει στο ύψωμα με τις φωτογραφικές μηχανές στο χέρι. Φωτογραφίζω την κατασκήνωση, οι σκηνές πάνω στο χιόνι είναι τυλιγμένες με το πρώτο ρόδινο φως της μέρας. Μιας μέρας ξεχωριστής, που ξεκινάει πάνω στην χιονισμένη κορυφογραμμή του Πενταδάχτυλου.

Στην κατασκήνωση επαναλαμβάνονται οι σκηνές του προηγούμενου ξυπνήματος: έντονη κινητικότητα, έξαψη στα πρόσωπα όλων, γρήγορες κινήσεις, αποφασιστικότητα για επίτευξη του τελικού σκοπού. Μια ομάδα από την αποστολή αποχωρεί. Θα διασχίσει μια χιονισμένη πλαγιά με έντονη κλίση κάτω από τις "Πόρτες" και στη συνέχεια θα συναντήσει το μονοπάτι προς το Καταφύγιο του ΕΟΣ. Οι

υπόλοιποι θα αναρριχηθούν το Σιδηρόκαστρο και θα ενωθούν με την ολιγομελή ομάδα, που είχε επιχειρήσει την αναρρίχηση το προηγούμενο απόγευμα.

Με το φως της μέρας και μετά την ξεκούραση της νύχτας όλα μοιάζουν πιο απλά. Χωρίς να είναι εύκολη η αναρρίχηση, πραγματοποιείται με επιτυχία από όλη την ομάδα. Ψηλά στο Σιδηρόκαστρο, στα 2.350 μ., ξεχνιούνται η κούραση και οι δύσκολες στιγμές. Απέναντί μας στα νότια προβάλλει λίγο ψηλότερα από μας ο συγκλονιστικός όγκος της πυραμίδας του Ταΰγετου. Το σχήμα της έχει μια τέτοια δωρική λιτότητα, που είναι σαν να κόπηκε από τεράστιο βράχο με δυο μόνον θεϊκές μηχανιές. Λίγη ώρα αργότερα τα βήματά μας μας οδηγούν στο τόσο γνώριμο και αγαπημένο μας σημείο, στο εκκλησάκι του Αϊ-Λιά. Όλος ο κόσμος βρίσκεται στα πόδια μας. Ανατολικά το βλέμμα μας περνάει πάνω από τις στεριές και το Μυρτώο Πέλαγος και

Μεταφορά νερού με μουλάρια από πηγή της Αγίας Παρασκευής, στους πρόποδες της κορφής Χαλασμένο βουνό.

Κάθετος βράχος, που σαν σπαθί βγαίνει μέσα από τη γη προς τον ουρανό.

καταλήγει στις Κυκλάδες, με την Μήλο και Αντίμυλο. Βόρεια μας γνέφει η Ρούμελη με τις δικές της χιονισμένες βουνοκορφές, τον Παρνασσό, τα Βαρδούσια και την Γκιώνα. Δυτικά στο βάθος ξεχωρίζει η Ζάκυνθος και η Κεφαλονιά με τον Αίνο. Μπροστά μας στα νοτιοανατολικά ο Κάβο Μαλιάς μας δείχνει, σαν τεράστιο δάχτυλο, την Ελαφόνησο, τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα. Και στο βάθος του νότιου ορίζοντα, εκεί που το ανοιχτογάλαζο του ουρανού συναντάει την απεραντοσύνη της θάλασσας, ξεχωρίζουν ελάχιστα πάνω από τις ομίχλες, πιο πολύ με τα μάτια της ψυχής, οι θρυλικές βουνοκορφές της Κρήτης, χιονισμένες κι αυτές, τα Λευκά Όρη και ο Ψηλορείτης.

Έτσι λοιπόν οι αρχαίοι μας πρόγονοι, ανεβαίνοντας στην πανύψηλη αυτή κορφή και μελετώντας τον ολοζώντανο χάρτη ολόγυρά τους, αποφάσιζαν τους τόπους και τις θέσεις των σημαντικών ναών και των μαντείων της

αρχαιότητας.

Τελειώνει ο Γιάννης τη διήγησή του κι εμείς με το Γιώργο προσπαθούμε μάταια μεσ' την ομίχλη να διακρίνουμε έστω κι έναν από τους τόπους, που πριν λίγο μας περιέγραψε.

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΪ-ΛΙΑ ΜΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΜΟΝΑΔΙΚΗ

-Εγώ δεν είχα ως τώρα την τύχη να διασχίσω την κορυφογραμμή του Πενταδάχτυλου, ακούγεται να λέει ο Γιώργος Βενιζέλας.

Είχα όμως την εντυχία να περάσω τη νύχτα μου δίπλα στο εκκλησάκι του Αϊ-Λιά και να δω απο την κορυφή το πρώτο φως του ήλιου. Ήταν 19 του περασμένου Ιούλη, παραμονή της γιορτής του Αγίου. Αυτό το προσκύνημα στο μικρό πέτρινο εκκλησάκι, αποτελεί καθήκον ζωής για πολλούς πιστούς που ανεβαίνουν κάθε χρόνο για να τιμήσουν τον

Προφήτη Ηλία, στον οποίο αποδίδονται πολλά θαύματα.

Για ένα τέτοιο θαύμα μιλάει στη διήγησή του ο **Ηλίας Σταματέας**:³

"Ο ήλιος είχε βγει εδώ και τρεις ώρες πάνω από τον πολύκορφο Πάρωνα. Ήταν 17 Ιουλίου του 191... κοντά στη "χάρη" του Προφητηλίου, της ψηλότερης κορυφής του Ταυγέτου. Η κυρα-Βαγγελιώ ανέβαινε με τον Αράπη τις τελευταίες αγανιές της κορυφής. Ο ιδρώτας έτρεχε ποτάμι μες τις βαθιές ρυτίδες του χαροκαμένου προσώπου της. Το μουλάρι αγκομαχούσε από την ανηφόρα, το βαρύ φόρτωμα και την έλλειψη οξυγόνου, που εξαντλούσαν τις δυνάμεις του. Το τάμα της όμως έπρεπε πάνω από κάθε κούραση να εκπληρωθεί. Το λιβάνι που μετέφερε ήταν απαραίτητο να προσανάνει την μεγάλη φωτιά στην κορυφή, τη νύχτα της παραμονής της γιορτής του Προφήτη.

Ο άντρας της, ο κυρ-Αλεξανδρής, σώθηκε ως

μετά τις νικηφόρες μάχες των Μανιατών στη Βέργα και στο Διρό, επιτέθηκε στη Μάνη από την ανατολική πλευρά του Ταυγέτου και έφθασε στη θέση Άγιος Δημήτριος. Διαίρεσε το στρατό του σε δυο τμήματα και ο ίδιος "ως άλλος Εξέρξης ανέβη εις την κορυφήν του Προφήτη Ηλιού..." για να εποπτεύει τη μάχη.⁵ Ο στρατός του προχώρησε στις θέσεις "Κακή Σκάλα" και "Πολεμίστρα", όπου νικήθηκε από τους Μανιάτες, που τον κατεδίωξαν μέχρι τη θέση "Σορός". Η θέση πήρε το όνομά της από τα πτώματα των νεκρών και το σωρό από πέτρες που έχει σχηματισθεί, λόγω της συνήθειας που μέχρι σήμερα έχουν οι περαστικοί να πετούν αναθεματική πέτρα.

Ο Ιερέας από τα Τσέρια **παπα-Σωτήρης Γουζέας**, λέει για το εκκλησάκι του Προφητηλίου. "Ανεβαίνω στη χάρη του 31 χρόνια αν και τελευταία δυσκολεύομαι λιγάκι, αφού είμαι 71 ετών. Κάθε φορά ζητάω τη βοήθεια του Προφήτη Ηλία και τα καταφέρνω. Με συγχω-

Το λιβάνι πέφτει άφθονο στις φωτιές που κάθε χρόνο, την παραμονή του Προφήτη Ηλία, ανάβουν στην κορυφή του Ταυγέτου. Πάντα ανάβουν δύο φωτιές, μία προς την πλευρά της Λακωνίας και μία προς την πλευρά της Μεσσηνίας, καθώς και στα αντίστοιχα χωριά του κάμπου. ΦΩΤ. Γ. ΒΕΝΙΖΕΛΕΑΣ

εκ θαύματος από την πώση του στις "κακιές λουκιές". Κυνηγούσε να μαντρώσει τα κατσίκια μέσα σ' εκείνο το κακοτόπι. Αλλά λίγο τα χρόνια που πέρασαν πάνω στη σβελλάδα του, λίγο η αδυναμία του, λίγο το κρασάκι και δεν θα εύρισκαν ούτε κοκαλάκι του. Ευτυχώς ο κέδρος, εκεί στο χέλιος του γκρεμού, έκανε το θαύμα του. Σώθηκε με λίγες εκδορές"

Για το εκκλησάκι του Προφητηλίου ανέφερε ο αείμνηστος **Σταύρος Χ. Σκοπετέας**, φιλόλογος και διευθυντής της βιβλιοθήκης της Βουλής: "Εις τα μέρη ταύτα του Ταυγέτου, όπου η Άρτεμις ηφραίνεται κυνηγούσα και ο Παν μετά των Σατύρων, Νυμφών και Χαρίτων ωχρούντο τον αιώνιον χορόν των και όπου το Ιερόν του Ηλίου αντικατέστησεν εν τη εσχάτη των κορυφών του όρους ο πλακοσκεπής Ναϊσκος του παλιού της Γραφής Προφήτου..."⁴

Αν και τα χαράγματα, στις πέτρες γύρω από το εκκλησάκι, χρονολογούνται από το 1891 είναι βέβαιο, ότι το κτίσμα κατασκευάσθηκε πολύ νωρίτερα. Η ιστορία αναφέρει, ότι ο Ιμπραήμ πασάς στις 21 Αυγούστου του 1826,

ριανούς μου ανεβαίνουμε συνήθως δυο-τρεις μέρες νωρίτερα και τοποθετούμε στη θέση τους τις πέτρες, που έχουν πέσει από τα τοιχώματα της εκκλησίας κατά τη διάρκεια του χειμώνα και τοποθετούμε μια τέντα για σκεπή. Η πρώτη λειτουργία γίνεται την παραμονή στις 19 Ιουλίου το πρωί, ενώ στις 2 τα ξημερώματα στις 20 Ιουλίου τελείται η Θεία Λειτουργία, που την παρακολουθεί πολύς κόσμος και μάλιστα πολλά νέα παιδιά".

Είναι στ' αλήθεια εκπληκτικό και ίσως μοναδικό στην Ελλάδα αυτό που συμβαίνει κάθε χρόνο στη γιορτή του Αϊ-Λιά, λέει ο Γιώργος. Είχα την εντυχία να το ζήσω με την οικογένειά μου σ' όλες του τις λεπτομέρειες.

Εκατοντάδες πεζοπόροι-προσκυνητές ξεκινούν από την παραμονή ή και νωρίτερα να ανηφορίζουν από διάφορες κατευθύνσεις και μονοπάτια προς την κορυφή του Ταυγέτου. Όλοι φροντίζουν να προμηθευτούν όσο μπορούν περισσότερο νερό από τις πηγές που συναντούν, γιατί στην ξερή και άνυδρη κορυφή με την καλοκαιρινή ζέση, το νερό

Η κορυφή του προφήτη Ηλία είναι το πρώτο σημείο στην Πελοπόννησο που κάθε πρωί δέχεται τις ακτίνες του ήλιου. Η ολονύκτια λειτουργία έχει τελειώσει, σε λίγη ώρα οι προσκυνητές θα αρχίσουν να αποχωρούν.

είναι πολύτιμο. Μα και γι' αυτούς που δεν προνόησαν ή τους τελείωσε το νερό, φροντίζει ο Τσεριώτης **Σωτήρης Ταβουλαρέας**, που ανεβαίνει ανελλιπώς τα τελευταία 25 χρόνια. Με τη βοήθεια των δυο μουλκιών του οργανώνει πολύωρες και κουραστικές αποστολές για προμήθεια νερού είτε από την πηγή "Βουρκάκι" στην βορειοδυτική πλευρά της κορυφής "Αθάνατη Ράχη" είτε από την Αγία Παρασκευή στους πρόποδες του "Χαλασμένου Βουνού" στα δυτικά της κορυφής. Διαθέτει ακόμα ο Σωτήρης για τους προσκυνητές ζεστό τσάι απ' τον Ταΰγετο και λαδομένο χωριάτικο ψωμί με τυρί, πράγματα που δεν συγκρίνονται με τους καλύτερους μεζέδες.

Όσο περνάει η ώρα στην κορυφή, η αδημονία των πιστών μεγαλώνει. Την ώρα που πέφτει ο ήλιος κάθε σχεδόν δραστηριότητα σταματάει, όλοι στρέφουν το βλέμμα και θαυμάζουν το

ηλιοβασιλέμα στον Μεσσηνιακό κόλπο. Όταν είναι ευνοϊκός ο καιρός, σχηματίζεται η σκιά του βουνού σε σχήμα πυραμίδας, που είναι ορατή προς την πλευρά του κάμπου της Λακωνίας. Ποιος μπορεί να μείνει απαθής σ' ένα τέτοιο φαινόμενο της φύσης!

Με το πέσιμο της νύχτας αρχίζουν οι προετοιμασίες για το άναμμα των φωτιών. Ανάβουν πάντα δυο φωτιές, μια προς την πλευρά της Λακωνίας και μια προς την πλευρά της Μεσσηνίας. Είν' ένα έθιμο πανάρχαιο, από τότε που οι αρχαίοι Έλληνες, σύμφωνα με τον Πανσανία, θυσίαζαν άσπρα άλογα στο Θεό Ήλιο. Αντίστοιχες φωτιές ανάβουν και τα χωριά που βρίσκονται στις χαμηλότερες πλαγιές του βουνού. Οι φωτιές που συντηρούνται όλη τη νύχτα ανάβουν με μισολυωμένα κεριά και λιβάνι, που είναι παράδοση να φέρνουν μαζί τους οι προσκυνητές. Το λιβάνι αυτό λιώνει και κυλάει από τα μικρά ανοίγματα που

σχηματίζουν οι πέτρες γύρω από τη φωτιά.
-Και οι ώρες της νύχτας πώς περνούν, ως τις 2 το πρωί που αρχίζει η λειτουργία; ρωτάω το Γιώργο.

-Αβίαστα, χάνεις την αίσθηση του χρόνου. Μόνον αν τις ζήσεις αυτές τις νυχτερινές ώρες στην κορυφή του Ταϊγέτου, μπορείς ν' αντιληφθείς τη γραφικότητα και την ομορφιά τους.

Στις φωτιές που είν' αναμμένες αγνίζει σούπα ή τραχανάς, που προσφέρουν στους προσκυνητές κάποιοι πιστοί από το "τάμα" που έχουν κάνει στον Άγιο. Η θερμοκρασία πέφτει, μικρές παρέες μαζεύονται γύρω απ' τις φωτιές και τραγουδάνε, κανείς δεν νοιώθει άγνωστος. Άλλοι αναζητούν λίγο χώρο ανάμεσα στις ξερολιθιές για να ξαπλώσουν και να προφυλαχτούν απ' τον αέρα και το κρύο. Πολλοί ξαπλώνουν μπροστά στο εκκλησάκι, η πρόσβαση στο εσωτερικό γίνεται πια μόνον μέσα από ένα στενό διάδρομο. Ο χώρος και

όλα αυτά που συμβαίνουν γύρω σου βοηθούν την ενδοσκόπηση και τον προβληματισμό και αναζητάς τις αιτίες των προβλημάτων, που μας επιβάλλει ο σύγχρονος τρόπος ζωής. Απομακρύνεσαι λίγο από τις φωτιές και αισθάνεσαι την απεραντοσύνη του βουνού, πιστεύεις πως αν απλώσεις τα χέρια σου θα πιάσεις τα άστρα.

Η κίνηση όμως δεν σταματάει στο βουνό. Σ' όλη τη διάρκεια της νύχτας μικρά φωτάκια λαμπυρίζουν στις πλαγιές. Είναι τα φώτα απ' τους φακούς, που σηματοδοτούν την ανηφορική πορεία των προσκυνητών μέσα στα σκοτεινά μονοπάτια του Ταϊγέτου.

Στις 2 το πρωί χτυπάει η καμπάνα και καλεί τους πιστούς στη λειτουργία. Όσοι έχουν αποκοιμηθεί ξυπνούν αμέσως και σπεύδουν με τους υπόλοιπους στην πολύωρη αυτή θρησκευτική παράδοση, που διαρκεί μέχρι την Ανατολή. Μια Ανατολή που όλοι την περι-

Δυο νέα Μανιατόπουλα στη κορυφή, τη στιγμή της ανατολής.

Μαρία: "Ο Ταϊγέτος με γαλιθενεί και μου προξενεί σεβασμό, γιατί βάζει τους δικούς του όρους για να με δεχθεί. Ένοιωσα ότι αν απλώσω το χέρι μου θα πιάσω τα άστρα".

Χρήστος: "Στην πορεία μας αυτή αναζήτησα τον εαυτό μου. Μια αρετή φωτός, μια αρετή μέτρου έδωξε τις σκιές". Φ.ΩΤ. Γ. ΒΕΝΙΖΕΛΕΑΣ

Το θεαματικότερο φαινόμενο στην κορυφή του Ταϋγέτου είναι ο σχηματισμός της σκιάς της περίφημης Πυραμίδας του. Όταν οι καιρικές συνθήκες είναι ευνοϊκές, κατά τη δύση του ηλίου, η σκιά σχηματίζεται με εξαιρετική ευκρίνεια και διαστάσεις χαμηλά στον κάμπο της Λακωνίας. ΦΩΤ. Γ. ΒΕΝΙΖΕΛΕΑΣ

μένουν, όλοι στρέφουν το βλέμμα προς την πλευρά του Πάρωνα, απ' όπου θα ξεπροβάλλει ο ζωοδότης ήλιος, κόκκινος σαν τη φωτιά. Ύστερα, καθώς ο ήλιος διαλύει τα σκοτάδια της νύχτας κι ανεβαίνει στον ουρανό, όλοι μετακινούνται προς τα δυτικά για να θαυμάσουν στο αχνό φως της αυγής το "**Φαινόμενο της Πυραμίδας**". Της σκιάς δηλαδή του Ταϋγету, που σαν μια τέλεια πυραμίδα σχηματίζεται πάνω από τον Μεσσηνιακό κόλπο, στον ορίζοντα της δυτικής Μεσσηνίας. Είναι ένα φυσικό φαινόμενο που έρχεται σαν συμπλήρωμα της ολονύκτιας λειτουργίας, μια στιγμή μαγική και ονειρε-μένη, που τους αφήνει όλους άφωνους.

Και ξαφνικά η κορυφή αδειάζει. Καθώς η πυραμίδα εξαϋλώνεται στον ουρανό, όλοι μαζεύουν βιαστικά τα πράγματά τους και αρχίζουν την κατάβαση. Πρέπει να προλά-

βουν, πριν ανεβεί ψηλά ο ήλιος και η πορεία δυσκολέψει. Έτσι όπως κατηφορίζουν στις πλαγιές, μοιάζουν με δυο ανθρώπινα ποτάμια, που ξεχύνονται από την κορυφή και χωρίζουν σε δυο διαφορετικά ρεύματα, ένα προς τη μεριά της Λακωνίας, στ' ανατολικά και ένα προς τη μεριά της Μεσσηνίας, στα δυτικά.

*Κατηφορίζουμε κι εμείς προς τα νότια αυτή τη φορά, έτσι ώστε, μετά την ανάβασή μας από τα ανατολικά, να γνωρίσουμε κι αυτό το τμήμα του Ταϋγету. Είναι μια επιλογή που μας δικαιώνει. Κακοτράχαλη η διαδρομή αλλά εξαίσια, διασχίζει την κορυφογραμμή Στεφάνι, το Κακοσκάλι, το Σπανακάκι στα 2098 μ., τον Άγιο Γεώργιο στα 2019 μ., περνάει ανάμεσα από σπάνια ενδημικά φυτά, αρωματικά βότανα και τσάι και αργότερα συνεχίζει μέσα στο περίφημο **Δάσος της Βασιλικής**, με τα*

έλατα και τα υπεραιώνobia μαυρόπευκα, αληθινά μνημεία της φύσης. Μετά από 4 ώρες πορείας φτάνουμε στο εκκλησάκι του Αγίου Δημητρίου. Εκεί μας ξεδιψάει το δροσερό νερό της πηγής που πηγάζει από το ιερό. Έτσι όπως ξεκουραζόμαστε στη σκιά των δέντρων μπροστά στο εκκλησάκι σκέφτομαι, πως από το σημείο αυτό διερχόταν στην αρχαιότητα η **Βασιλική Οδός**, που ξεκινούσε από την αρχαία πολυγωνική γέφυρα στο Εηροκάμπι Λακωνίας, περνούσε κοντά από τους Πενταλούς, ανηφόριζε εδώ στον Αη-Δημήτρη, κατέβαινε την Κακιά Σκάλα και το Διλάγκαδο και ακολουθώντας την κοίτη του Βυρού, περνούσε κάτω από τα Τσέρια και το Εξωχώρι και κατέληγε στην Καρδαμύλη. Αυτή την πορεία ακολούθησε ο γιος του Αχιλλέα Πύρος πηγαίνοντας στη Σπάρτη για να παντρευτεί την Ερμιόνη, κόρη της Ωραίας Ελένης και του

Μενελάου.

Εξαιτίας της βασιλικής αυτής οδού το δάσος ονομάστηκε Δάσος της Βασιλικής.

Και αναλογίζομαι ακόμη τις τλαιπωρίες των παλιότερων, που μέχρι το 1979 που διανοίχθηκε ως το σημείο αυτό ο δασικός δρόμος, ήταν υποχρεωμένοι να βαδίζουν 8 ώρες για να φτάσουν από τα Τσέρια και τα άλλα χωριά, ως την πυραμίδα του Ταϊγետου.

Ο Γιώργος τελειώνει τη διήγησή του. Στο παγωμένο εκκλησάκι του Αϊ-Λιά το φως της μέρας λιγοστεύει, η ομίχλη μας πνίγει σαν αόρατη θηλειά. Είναι ώρα να επιστρέψουμε.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Για πρώτη φορά ανέβηκα στην κορφή του Αϊ-Λιά το καλοκαίρι του 2000, λέει η Κατερίνα. Η επόμενη φορά ήταν τον περα-

Τη στιγμή της ανατολής του ηλίου το “Φαινόμενο της Πυραμίδας” μετατοπίζεται στον Μεσσηνιακό κόλπο πάνω από την γραμμή του ορίζοντα. Δεκάδες προσκυνητές σπεύδουν προς τα δυτικά και εντυπωσιασμένοι παρακολουθούν τη θεαματική αυτή εικόνα που δημιουργεί η φύση. Στο δεξιά διακρίνεται έντονα φωτισμένη από τις ακτίνες του ηλίου η κορυφή “Χαλασμένο Βουνό” (Υψομ. 2360 μ.). ΦΩΤ. Γ. ΒΕΝΙΖΕΛΕΑΣ

Στις 19 Ιουλίου του 2001, η Κατερίνα - κρατώντας "ανθοδέσμη" από τσάι Ταϋγέτου - και ο Νεκτάριος, ενώνουν τις τύχες τους στα 2407 μ. στην κορυφή του Αϊ-Λιά, την υψηλότερη του Ταϋγέτου. Το "Ελληνικό Πανόραμα" τους εύχεται να ζήσουν "σαν τα ψηλά βουνά" και να γιορτάζουν για πολλά χρόνια την επέτειό τους στην κορυφή του Αϊ-Λιά.

σμένο Ιούλιο, παραμονή της γιορτής του Αγίου, τη μέρα που παντρεύτηκα.

Καθισμένοι στο σαλόνι του σπιτιού τους, στο Ξηροκάμπι, έχουμε απέναντί μας την Κατερίνα και τον Νεκτάριο. Είναι το ζευγάρι, που στις 19 Ιουλίου του 2001, επέλεξε την κορυφή του Ταϋγέτου, ως τόπο τέλεσης του γάμου τους. Κανείς δεν τους πίστεψε αρχικά, όταν το ανακοίνωσαν. Μόνον όταν είδαν το τυπωμένο προσκλητήριο με το χαρακτηριστικό σχήμα της πυραμίδας του Ταϋγέτου, συνειδητοποίησαν συγγενείς και φίλοι, ότι την ώρα του μυστηρίου, στέγη της εκκλησίας θα ήταν ο ουρανός.

Σεμνοί, συμπαθέστατοι η Κατερίνα κι ο Νεκτάριος, απαντούν πρόθυμα στις ερωτήσεις μας, προσπαθούν με λίγες "λακωνικές κουβέντες" να μας εξηγήσουν, γιατί αγαπάνε

τόσο το βουνό, γιατί διάλεξαν την κορφή του για να ενώσουν τις ζωές τους.

Παρακολουθώ το βλέμμα τους, τον τόνο της φωνής τους όταν μιλούν για τον Ταϋγέτο, τον τρόπο που κοιτάζονται μεταξύ τους.

Και έχω όλες τις απαντήσεις μου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της πρώτης αυτής προσέγγισης του Ταϋγέτου θέλουμε να ευχαριστήσουμε θερμά τους: Γιάννη Κοφινά, Γιώργο Βενιζελέα, Γιώργο Σφήκα, Δ/νη Δασμών Μεσσηνίας Δρ. Παν. Μπαζίγο, τον γεωλόγο Γ. Κουπαρίσα, την κα Ι. Βούλγαλη και όλους όσοι με οποιοδήποτε τρόπο συνέβαλαν στη δημιουργία αυτού του άρθρου.

Επίσης τις εκδόσεις "ΑΝΑΒΑΣΗ", που με την δημιουργία εκπληκτικής εγκυρότητας χαρτών για τον ορεινό χώρο διευκολύνουν αποφασιστικά τους πεζοπόρους και τους ορειβάτες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Από το αρχείο του ποιητή του Ταϋγέτου Νικηφόρου Βρεττάκου, που βρίσκεται στη Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Σπάρτης και μας παραχώρησε η Διευθύντρια κ. Ελένη Τζανετάκου.

2. Δημοτικό τραγούδι απο το βιβλίο του Αντώνη Ξεπαπαδάκου "590 Παραδοσιακά Μανιάτικα Τραγούδια", 2001, εκδόσεις ΔΔΟΥΛΩΤΗ ΜΑΝΗ.

3. Κείμενο απο τη διήγηση στις 15.05.99 του Ηλία Σταματέα για το "Θαύμα", στον Δημήτρη Παπαστάθη που μας το παραχώρησε.

4 και 5. "Η ένδοξος εποποιία των Μανιατών κατά του Ιμβραήμ Πασά", Σταύρου Χ. Σκοπετέα, έκδοση Γιώργου Μ. Μπουσμπουκέα και Συλλόγου Εξωχωριτών "Η ΑΝΔΡΟΥΒΙΣΤΑ", επιμέλεια έκδοσης Τάσος Κατσιέας, Αθήνα 2001. Γενική εφημερίδα της Ελλάδος, 8 Σεπτεμβρίου 1826, αρ. φ. 90, σελ. 358. Σπηλιάδου Ν., Απομνημονεύματα Αθήνησιν 1857, Τ. Γ', σ. 117, Τρικούπη Σπ. Τ.Δ. σελ. 27. Οικονόμου Μ. Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγενεσίας, Αθήνα 1873, σελ. 647.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. "ΤΑΪΓΕΤΟΣ, Οδηγός και Χάρτης 1:50.000" εκδ. Ανάβαση, Αθήνα 2000

2. "ΤΑΪΓΕΤΟΣ, Γεωφυσικός και Τουριστικός Χάρτης 1:25.000" εκδ. Ανάβαση

3. "ΤΑΪΓΕΤΟΣ, Σπάρτη, Μυστράς, Ξηροκάμπι" Γ. Αδαμακόπουλος - Π. Ματσούκα, Σπάρτη 2000

4. Περιοδικό "ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ", τευχ. 15 (Ιαν. - Ιουλ. 2001) εκδ. Πεζοπορικού Ομίλου Αθηνών.

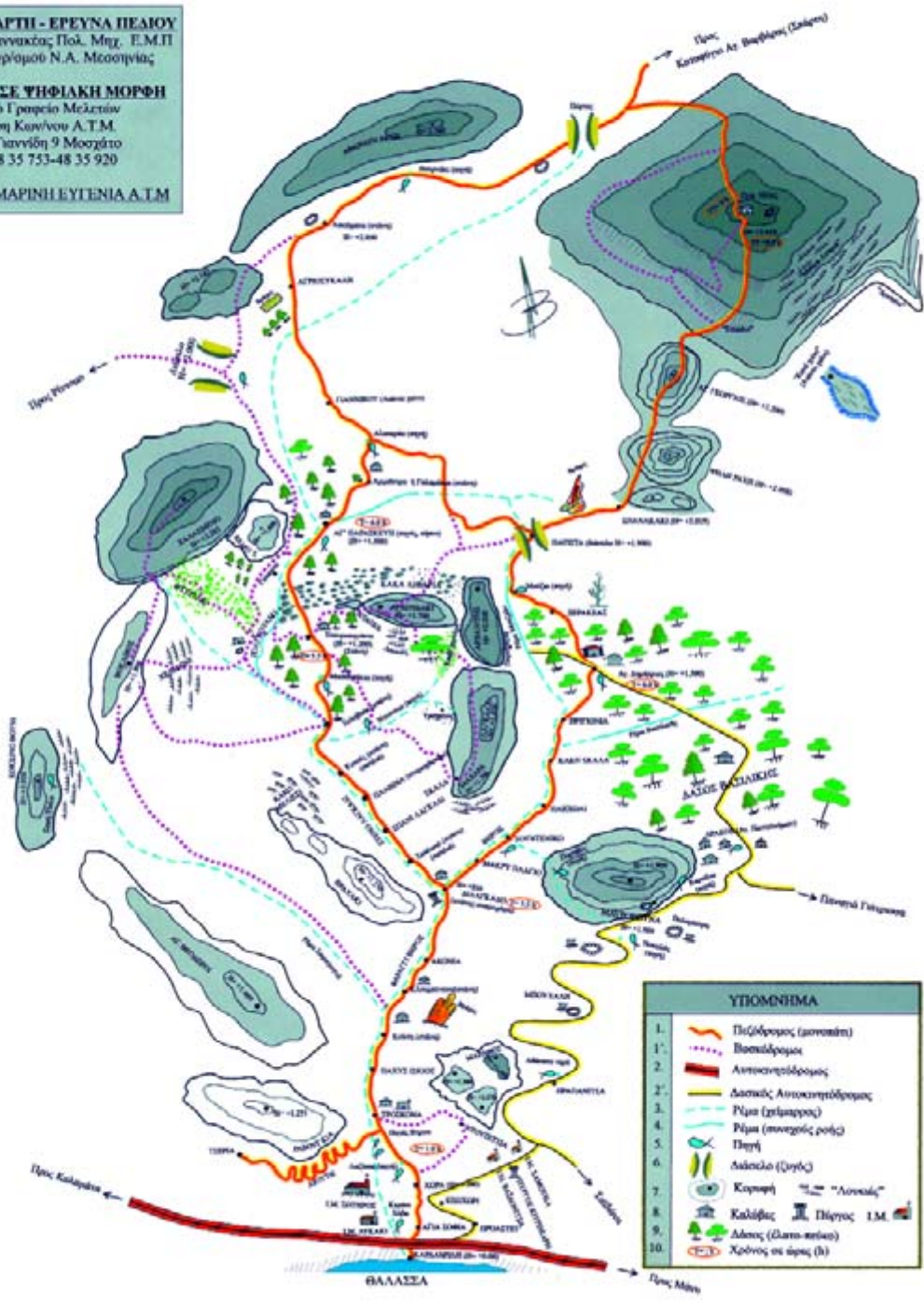
Η αίσθηση του δέους στο αποκόρυφο, από τις κρημνώδεις ανατολικές πλαγιές της κορυφής. Χαμηλά η Σπάρτη δεσπόζουσα στη Λακεδαιμόνα γη που διασχίζει ο Ευρώτας στέλνοντας τα νερά από τα λιωμένα χιόνια των βουνών στο Λακωνικό κόλπο. Στο βάθος η ψηλή κορυφή του Πάρνωνα, Κρόνιον, και δεξιότερα η δεύτερη κορυφή ο Ψαρρής και αυτές χιονοσκεπαστες.

ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ ΣΚΑΡΙΦΗΜΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΩΝ ΚΑΡΔΑΜΥΛΗΣ-ΤΑΪΤΕΤΟΥ

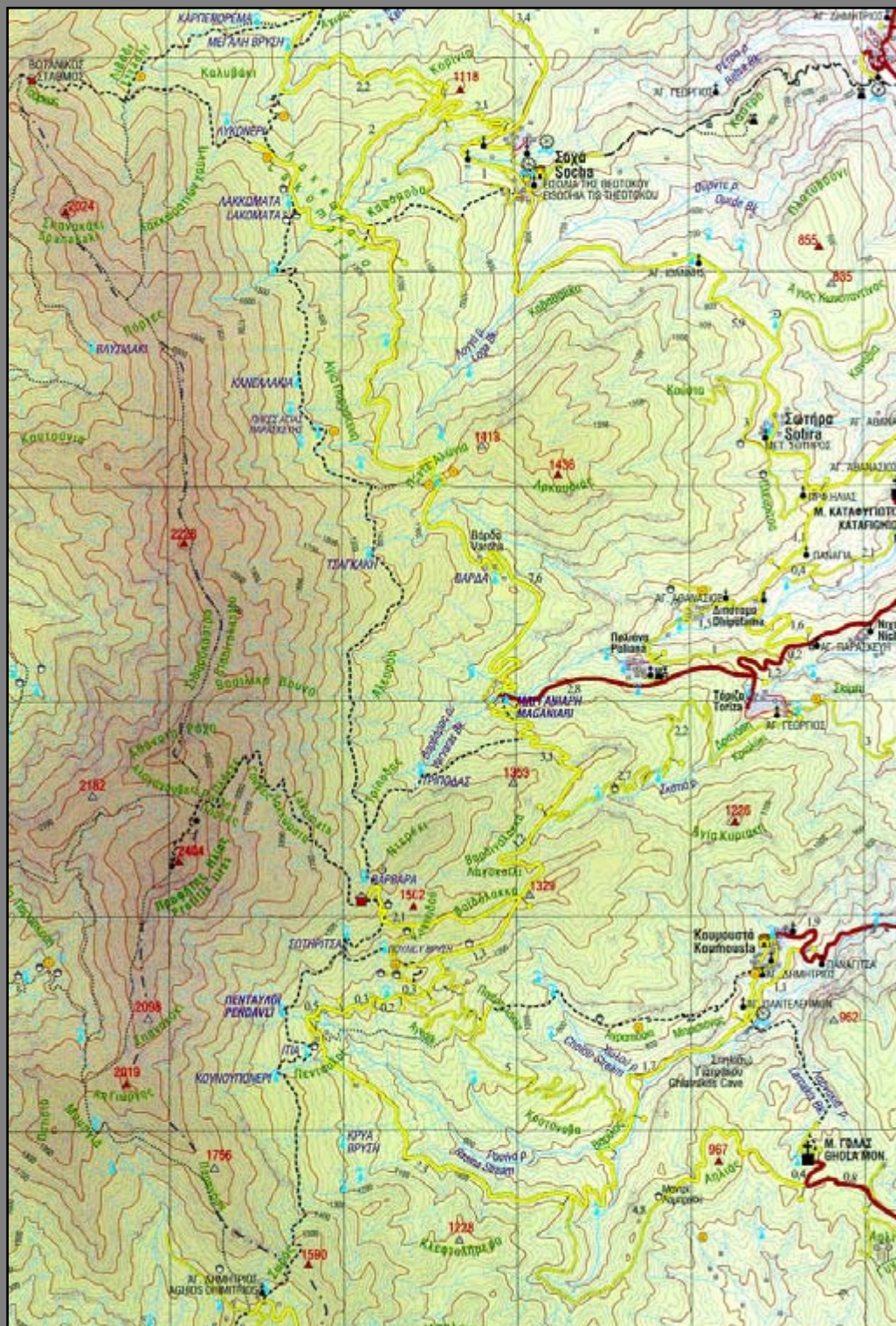
ΣΥΝΘΕΣΗ ΧΑΡΤΗ - ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ
Παναγιώτης Γιαννικιάς, Πολ. Μηχ., Ε.Μ.Π.
Πρόεδρος Προγράμμου Ν.Α. Μεσοηπείας

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΕ ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ
Τεχνικό Γραφείο Μελετών
Ζαχαρή Κων/νου Α.Τ.Μ.
Αφών Γιαννιγιά 9 Μοσχάτο
Τηλ. 48 35 753-48 35 920

ΣΧΕΔΙΑΣΤΗ: ΜΑΡΙΝΗ ΕΥΓΕΝΙΑ Α.Τ.Μ.

ΥΠΟΜΟΤΗΜΑ	
1.	Παζόδρομος (ασφαλτ) / Βιοπατόδρομος
2.	Αντισυνομιλοδρομίας
3.	Δασικός Αντισυνομιλοδρομίας
4.	Ρίμα (επιβατικός)
5.	Ρίμα (μονοαξονικός ρολόι)
6.	Παρά
7.	Δασικό (ζυγός)
8.	Καταφύγιο / "Λοσκιά"
9.	Καλύβας / Πύργος / Ι.Μ.
10.	Δάσος (δάσος-πυλώνας) / Χρόνος σε ώρες (h)

Χάρτης Κεντρικού Ταυγέτου. Εκδόσεις ΑΝΑΒΑΣΗ, κλίμακα 1:50.000